

WERKZAAM VERMOGEN

Zet je talenten in

Eindrapportage van de Commissie Werkzaam Vermogen

Prof. J.C.A. Gortemaker RA, voorzitter

G.F. Sollman RA, secretaris

Ds. K. van den Broeke

Drs. W.J. Deetman

Drs. J.A. Klop

Drs. W. Oosterom, adviseur

Inhoudsopgave

1. Samenvatting – Waar draait het om?	4
2. Roeping van de kerk, plaatselijk en landelijk	5
2.1 De roeping van de kerk: Woordverkondiging en dienst aan de samenleving	5
2.2 Urgentie	5
2.3 De plaatselijke gemeente	5
2.4 Met beleid invulling geven aan de roeping	6
2.5 Grenzen aan vrijblijvendheid	10
2.6 Aanbevelingen	10
3. Werkzaam Vermogen	12
3.1 Verantwoording	12
3.2 Wat is vrij beschikbaar vermogen	12
3.3 Indicatie van vrij beschikbaar vermogen	13
3.4 Aanbevelingen	14
4. Organisatie - afstemming vraag en aanbod	15
4.1 Een platform, introductie	15
4.2 Doel, uitvoering en resultaat	15
4.3 Taken van de professionals	16
4.4 Governance	17
4.5 Adviesraad	18
4.6 Partners	18
4.7 Financiering	18
4.8 Aanbevelingen	18
5. De Protestantse Kerk en de ANBI-regelgeving	20
5.1 Algemeen	20
5.2 Reflectie op onze opdracht en de actuele situatie	21
5.3 Conclusies	21
5.4 Aanbevelingen	21
Bijlagen	
1. Opdracht, samenstelling Commissie Werkzaam Vermogen en uitgevoerde werkzaamheden	22
2. Aandachtspunten bij beleidsvorming door gemeenten	24
3. De kerk van betekenis in de omgeving, enkele voorbeelden	26
4. Overwegingen omtrent vermogen en enkele	34
5. Het platform in meer detail beschreven	36

1. Samenvatting – Waar draait het om?

Mede gelet op het belang dat de synode hecht aan het verantwoord omgaan met het vermogen van de kerk – het is een van de doelstellingen in het beleidsplan 2017-2020 van de dienstenorganisatie – heeft het bestuur van de dienstenorganisatie in januari 2019 een commissie ingesteld met de opdracht voorstellen te ontwikkelen om het beschikbare vermogen ‘Werkzaam’ te maken. Die voorstellen met de toelichting zijn in dit rapport neergelegd.

Uitgangspunt voor de Commissie is dat de plaatselijke gemeente vanuit haar roeping, haar bestaansredenen (Woordverkondiging en dienst aan de samenleving), beleid ontwikkelt waarin zij onder andere nadrukkelijk keuzes maakt ten aanzien van de aanwending van vrij beschikbaar vermogen. Het zal niet alleen moeten gaan om wat goed is voor de eigen gemeente, maar ook hoe beschikbaar vermogen aangewend kan worden in de (directe) omgeving en elders. Wij noemen in dit kader samenwerking tussen en gezamenlijke financiering door kerk en diaconie, maar ook (regionale) samenwerking met andere (Protestantse) gemeenten en met andere instanties en instellingen.

Niet gericht zijn op het in stand houden van vermogen dus, maar met beleid en verstand investeren en over dat gevoerde beleid ook helder en duidelijk verantwoording afleggen aan de gemeenteleden en communiceren met de samenleving.

Het thema omgaan met vermogen raakt het wezen van onze kerk. Het is een concretisering van onze wijze van kerk-zijn, de principiële keuze die aan ons kerk-zijn ten grondslag ligt, namelijk dat de plaatselijke gemeenten zelfstandig zijn én om al die lokale gemeenten tezamen te zien als kerk. Zij zijn dat op heel verschillende plekken en in verschillende situaties in ons land.

Het gaat bij het onderwerp werkzaam vermogen allereerst over de roeping, de visie en het beleid van lokale gemeenten. Tegelijkertijd vormen die gemeenten samen de Protestantse Kerk in Nederland en zijn daarom met elkaar verbonden.

Zoals de scribe het in de synodevergadering van 14 november 2019 verwoordde: ‘Het gaat om vermogen, maar het draait om de gemeente en het samen kerk-zijn. Het vermogen is namelijk niet voor niets, niet zomaar aan de lokale gemeenten toevertrouwd. Altijd met een bepaald doel.’

Voor veel mensen in onze samenleving is de vraag naar de zin van het bestaan latent aanwezig. Andere mensen worstelen met armoede, zijn (soms reeds als jongere) dakloos of zijn eenzaam. Vanuit de roeping bezien liggen op deze terreinen kansen voor gemeenten om van betekenis te zijn.

Het mag niet zo zijn dat een gemeente geen, of maar beperkt, invulling geeft aan haar roeping terwijl er wel vrij beschikbaar vermogen voorhanden is.

Wij denken dat naast de doorontwikkeling van de beleidsplannen met besteding van vrij beschikbaar vermogen een platform moet worden ontwikkeld waar vragers en aanbieders van middelen elkaar kunnen ontmoeten.

Communicatie over wat gemeenten doen, is een punt van aandacht. Als gemeenten laten zien wat zij doen voor de omgeving en elders, zal daar een positieve werking van uit gaan. Dat geldt binnen de eigen kring, maar zal ook anderen inspireren.

Uit de toepassing van de hiervoor geschetste lijn van denken volgt het voldoen aan de ANBI-eisen als een logische stap.

Onze aanbevelingen zijn gericht aan de generale synode. De uitwerking en uitvoering zal via de gebruikelijke weg moeten plaatsvinden, namelijk door het bestuur van de dienstenorganisatie en de dienstenorganisatie in samenspraak met het moderamen van de generale synode. Bestuur en moderamen hebben ieder hun eigen verantwoordelijkheid in deze.

2. Roeping van de kerk, plaatselijk en landelijk

Bij behandeling van het vraagstuk 'vermogens in kerk en diaconie' kan de aandacht uitgaan naar financiële zaken, waarbij de roeping van de kerk naar de achtergrond verdwijnt.

Wij gaan daarom eerst in op de roeping van de kerk, zowel landelijk als plaatselijk, en de gevolgen die dit heeft voor de beleidsvorming.

2.1 DE ROEPING VAN DE KERK: WOORDVERKONDIGING EN DIENST AAN DE SAMENLEVING

De roeping van de kerk is in de kerkorde beschreven in de artikelen I, IV en X.¹

Kort samengevat komt het neer op de Woordverkondiging, de verkondiging van het Evangelie van Jezus Christus, en de dienst aan de samenleving. Aan de Woordverkondiging is direct verbonden de viering van de Maaltijd van de Heer (het avondmaal) en het delen van de tafel met de naaste. De dienst aan de samenleving heeft zo doende haar startpunt in de Woordverkondiging en het zijn van een Tafelgemeenschap.

2.2 URGENTIE

De kerk krimpt in aantal leden, in de samenleving is een verlangen naar betekenisgeving aanwezig en is er behoefte aan praktische hulp. Sommige gemeenten kampen met tekorten aan menskracht en financiële middelen; andere gemeenten beschikken over voldoende capaciteiten.

In de samenleving zien wij dat er nog steeds sprake is van armoede, dat er zorg en aandacht nodig is voor oudere mensen, dat meer mensen eenzaamheid ervaren, dat er een aanzienlijk aantal (jonge) dak- en thuislozen is, etc.

Ook zien wij in de samenleving signalen dat mensen beseffen dat het leven meer is dan economie, consumeren en presteren; er lijkt meer verlangen naar spiritualiteit te zijn.

Kortom, vanuit de roeping van de kerk is er een acute noodzaak tot investeren in meerdere gebieden.

Het vermogen dat een plaatselijke gemeente (kerk en diaconie) bezit, is bijeengebracht om het dienstbaar te doen zijn aan de roeping van de kerk. Vaak is dat vermogen nog niet besteed omdat het werd aangehouden voor latere jaren. Wij denken dat nu de tijd is aangebroken om het te besteden.

2.3 DE PLAATSELIJKE GEMEENTE

In de Protestantse Kerk in Nederland gaat het om de plaatselijke gemeente. Dáár wordt het geloof beleefd en geven de gemeenteleden inhoud aan de roeping van de kerk. De zogenoemde bovenplaatselijke, classicale en landelijke, organen hebben vooral een faciliterende rol ten opzichte van de gemeenten.

Van belang is de overtuiging dat de kerk en het voortbestaan van de kerk niet alleen afhankelijk is van de inzet van mensen. Wij geloven dat de Heer van de kerk Zijn kerk in stand zal houden. De leden van de kerk mogen daarom hoopvol zijn over het voortbestaan van de kerk. De gemeenteleden hebben tegelijkertijd hun verantwoordelijkheid te nemen. Dat geldt ook voor het verantwoord omgaan met de financiële middelen die aan de kerk zijn toevertrouwd. Daarbij gaat het zowel over het levende geld, de middelen die de leden jaarlijks bijeenbrengen, als ook over het vermogen dat in het verleden is opgebouwd of verkregen.

---

1 protestantsekerk.nl/thema/kerkorde - versie juli 2019 – editie oktober 2019, geraadpleegd op 28 november 2019.

Tegen de achtergrond van de urgentie in kerk en samenleving is het niet verantwoord dat vermogen niet wordt besteed. De kerk moet ondernemen met haar talenten, dat wil zeggen investeren in projecten en activiteiten die aan de kerk en de samenleving dienstbaar zijn.

Gelet op de roeping van de kerk zijn wij ervan overtuigd dat de kerk haar verantwoordelijkheid moet nemen, zeker als daar de (financiële) middelen voor aanwezig zijn. Dat gold altijd al, maar vooral in de tijd van secularisatie waarin wij ons bevinden. Kerkelijke gemeenten moeten bij de beleidsvorming en de uitvoering van het beleid nadenken op welke manier de middelen het best gebruikt kunnen worden voor de dienst aan de gemeenten (eigen en andere) en de samenleving.

2.4 MET BELEID INVULLING GEVEN AAN DE ROEPING

2.4.1 Praktische uitwerking, de hoofdlijn

De plaatselijke gemeenten en diaconieën zijn zelfstandig en hebben rechtspersoonlijkheid. Zij beschikken derhalve zelf over het vermogen en zijn daarvoor verantwoordelijk.

Tegelijkertijd behoren de plaatselijke gemeenten en diaconieën tot de Protestantse Kerk in Nederland. De gemeenten houden zich aan de kerkorde van de Protestantse Kerk in Nederland.

Een plaatselijke gemeente is op grond van de kerkorde² verplicht een beleidsplan op te stellen. In dit plan legt de plaatselijke gemeente het beleid voor een periode van vier jaar vast.

Vanuit het perspectief van de roeping van de kerk en gelet op de urgentie in de kerk en de samenleving, zien wij de volgende lijn voor ons.

De kerkenraad³ bezint zich op de roeping van de plaatselijke gemeente: 'Waarom zijn wij op aarde?' Hij doet dat in nauwe samenwerking

en afstemming met de colleges van kerkrentmeesters en van diakenen. Uit deze bezinning stelt de kerkenraad een beleidsplan op. Bij dit beleidsplan voegt de kerkenraad een begroting voor de kerk en de diaconie, voorzien van een financiële prognose voor de komende beleidsperiode. Zowel voor de baten en lasten als voor het vermogen. Uit deze benadering blijkt wat de gemeente nodig heeft en/of beschikbaar heeft aan financiële en andere middelen.

Op basis van de keuzes in het beleidsplan kan de gemeente met andere gemeenten en partijen samenwerking zoeken. Via een te ontwikkelen platform kunnen gemeenten hun vraag naar en aanbod van middelen zichtbaar maken en kan uitwisseling en samenwerking ontstaan.

Deze lijn van denken werken wij hierna in de volgende punten in meer detail uit.

- Beleidsvorming door de gemeenten
- Uitvoering geven aan het gekozen beleid
- Transparante communicatie
- Roeping vormgeven via samenwerking
- Vraag en aanbod samenbrengen

2.4.2 Beleidsvorming door de gemeenten

Het vormgeven van beleid start met de bezinning op de vraag naar 'het waarom' van de gemeente en de roeping in de specifieke plaatselijke situatie.

Die bezinning kan alleen plaatsvinden in nauwe samenwerking en afstemming tussen de kerkenraad, het college van kerkrentmeesters en het college van diakenen. Uiteraard hebben de beide colleges vanuit hun aandachtsgebied en verantwoordelijkheden hun inbreng in de visievorming. Vanuit de roeping van de kerk/gemeente zien wij de noodzaak dat kerk en diaconie een gezamenlijk en op elkaar afgestemd beleid voeren.

---

2 Ordinantie 4, artikel 8 lid 6 (versie november 2018).

3 Waar wij kerkenraad noemen, is de Algemene Kerkenraad bedoeld als er sprake is van wijkgemeenten of de kerkenraad als er geen sprake is van wijkgemeenten.

In het proces van beleidsvorming kan een dialoog tussen kerkenraad en gemeenteleden nieuwe gezichtspunten opleveren. In het ontwikkelen van het beleidsplan draagt deze dialoog bij aan de aanscherping van het beleidsplan en kunnen gemeenteleden meer betrokken raken bij de invulling van de roeping die de kerkenraad ziet.

De financiële paragraaf behoort tot de vaste elementen van een beleidsplan. Veelal bevat deze paragraaf alleen de begroting van inkomsten en uitgaven voor het komende jaar. Gelet op het doel van de kerkelijke gemeente achten wij het van belang dat een prognose van inkomsten en uitgaven voor de beleidsperiode wordt opgesteld, aangevuld met een prognose van het verloop van het vermogen.

Vanuit het integrale beleid van de gemeente denken wij aan een gecombineerde financiële analyse waarin zowel de kerk als de diaconie gezamenlijk, maar afzonderlijk zichtbaar, zijn opgenomen. In samenhang met het bepalen van het inhoudelijk beleid voor de komende jaren, voeren de kerkenraad, het college van kerkrentmeesters en van diakenen het gesprek over de wijze waarop zij met de aanwezige vermogens omgaan.

Soms wordt gedacht dat een kerkrentmeester of penningmeester van een diaconie het goed heeft gedaan als er aan het einde van de ambtsperiode meer vermogen beschikbaar is dan aan het begin ervan. Bedacht moet echter worden dat de kerk of diaconie geen beleggingsfonds is waar het gaat om financieel rendement. De investeringen van gemeenten en diaconieën zouden zich moeten richten op het behalen van meerwaarde voor kerk en samenleving. Als uitgangspunt moet gelden dat, waar dat mogelijk is, vrij beschikbare middelen worden ingezet ter vitalisering van de gemeente en/of ten dienste van andere gemeenten of projecten in de samenleving.

Het is in dit verband nodig dat een goede definitie van vrij beschikbaar vermogen wordt gehanteerd. In hoofdstuk 3 over vermogen gaan wij daarop in.

De dienstenorganisatie en het GCBB hebben hulpmiddelen en richtlijnen beschikbaar voor het ontwikkelen van beleid. In bijlage 2 zijn deze weergegeven.

2.4.3 Uitvoering geven aan het gekozen beleid

Voor een consistente uitvoering is het aspect doorzettingskracht c.q. bestuurskracht van belang. Kerkenraad, colleges en gemeenteleden spannen zich in om dat uit te voeren waartoe zij besloten hebben.

De jaarlijkse bespreking van het beleidsplan tussen kerkenraad en colleges⁴ is een hulpmiddel om de consistentie in de uitvoering te bewaken. Uiteraard kan bijstelling nodig zijn als blijkt dat de omstandigheden wezenlijk anders zijn dan bij het maken van het beleid werd verwacht.

2.4.4 Transparante communicatie

Er gebeurt veel goeds in en door de kerkelijke gemeenten, maar vaak maken gemeenten dat te weinig zichtbaar. Dat heeft twee effecten. Enerzijds weten gemeenteleden niet wat er vanuit de gemeente wordt gedaan. Anderzijds loopt de kerk mogelijkheden mis omdat communicatie over wat de kerk doet, mensen op nieuwe ideeën kan brengen. Wij denken dat het nodig is dat de kerkenraad inzicht geeft in wat hij als roeping van de gemeente ziet en wat hij daarvoor nodig heeft en beschikbaar heeft. Een belangrijk aspect is eveneens, dat de relevantie van de kerk voor de samenleving duidelijk gemaakt wordt.

Juist door open te communiceren kan dat de betrokkenheid van gemeenteleden vergroten. De gemeente is zodoende ook aanspreekbaar op de manier waarop zij aan de roeping van de gemeente invulling geeft.

Communicatie kan plaatsvinden in het proces van beleidsvorming, terwijl achteraf – als verantwoording – verslag wordt gedaan over de uitkomsten van de activiteiten die de gemeente uitvoerde.

---

4 Ordinantie 4, artikel 8 lid 6 (versie november 2018)

2.4.5 Roeping vormgeven via samenwerking

Zoals hiervoor aangegeven, kan de kerkenraad tot de conclusie komen dat hij middelen nodig heeft voor het kunnen verwezenlijken van de doelstellingen of dat hij middelen beschikbaar heeft.

Wij denken dat beide situaties voor kerkenraden aanleiding zijn om na te denken over samenwerking met andere partijen. Samenwerking kan plaatsvinden op verschillende manieren, zowel binnen de plaatselijke gemeente als daarbuiten.

Samenwerking tussen kerk en diaconie

Plaatselijke gemeenten maken in de beleidsvorming onderscheid tussen de kerk en de diaconie. Dat volgt uit de kerkorde van de Protestantse Kerk in Nederland, waar onderscheid aanwezig is tussen diaconale aangelegenheden en vermogensrechtelijke aangelegenheden van niet-diaconale aard. Kerk en diaconie zijn ook afzonderlijke rechtspersonen in de plaatselijke gemeenten. Dit onderscheid is aangebracht om te voorkomen dat vermenging zou ontstaan tussen geldstromen voor het beheer van de kerkelijke gemeente en voor het vervullen van de zorg voor hulpbehoevenden, zieken en mensen die te kampen hebben met sociale noden.

Tot en met de eerste helft van de 20e eeuw verleenden diaconieën zorg op allerlei sociale terreinen. Deze rol verschuift vanaf het midden van de 20e eeuw naar de overheid door de opbouw van het stelsel van sociale zekerheid.

Hoewel er thans een tendens is dat de overheid terugtreedt op een aantal gebieden, verwachten wij dat de rol van de diaconie niet eenzelfde omvang zal krijgen als aan het begin van de 20e eeuw.

Doordat de overheid meer aan het initiatief van de burgers overlaat, zijn er sociaal-maatschappelijke thema's waar kerk en diaconie van betekenis zijn.

In de huidige tijd is op veel plaatsen zichtbaar dat in de dagelijkse praktijk het onderscheid tussen kerk en diaconie niet zo gemakkelijk meer is te maken. Pastores komen in hun dagelijks werk in situaties waar het onderscheid pastoraat/

diaconaat vervaagt. Uit een pastoraal contact kunnen diaconale acties voortkomen. Andersom komt het voor dat mensen betrokken raken bij diaconale activiteiten en er pastorale aandacht voor deze mensen nodig blijkt te zijn. Mensen hebben, weliswaar op andere manieren dan in het verleden, behoefte aan zingeving wat in feite een vorm van pastorale zorg is.

Wij zijn van mening dat kerkenraden, colleges van diakenen en colleges van kerkrentmeesters, in het hiervoor genoemde gezamenlijke proces van beleidsvorming, zouden moeten nagaan of er in het geheel van de activiteiten die in het verleden door de kerk werden betaald elementen zijn die (geheel of gedeeltelijk) een diaconaal karakter hebben en die derhalve mede gefinancierd zouden kunnen worden door de diaconie. Dat kunnen taken zijn die een predikant uitvoert, bijvoorbeeld het pastoraat voor mensen met een beperking, maar er kan uiteraard breder worden gekeken. Een en ander geldt uiteraard ook omgekeerd.

*'Kerk en diaconie, twee bloemen uit één bol'
(een van onze gesprekspartners)*

Wij zijn van mening dat de CCBB's, op basis van goede voorstellen, ruimhartig moeten omgaan met aanvragen waarbij diaconaal geld wordt besteed aan activiteiten die een gemengd kerkelijk/diaconaal karakter hebben.

Dit betekent overigens niet dat wij aanleiding zien om het onderscheid kerkelijke en diaconale vermogens ter discussie te stellen.

In het bestek van onze opdracht voert het te ver om de verhouding tussen diaconaat en overig kerkenwerk uit te werken. Wij zijn van mening dat het aanbeveling verdient om in het licht van wat in onze samenleving nodig is, opnieuw de verhoudingen tussen diaconaat en overig kerkenwerk te doordenken.

Samenwerking met kerkelijke gemeenten in de buurt, regio en daarbuiten

Vanuit wat nodig is of wat beschikbaar is, lijkt het ons voor de hand te liggen dat kerkenraden van gemeenten in een classis, regio of daarbuiten elkaar opzoeken om te zien of men elkaar kan bijstaan. Dat kan verschillende vormen hebben. In diverse plaatsen in Nederland zijn er gemeenten die samen een predikant beroepen. Nieuwe mogelijkheden om de eerste taak van de kerk, woordverkondiging, gezamenlijk vorm te geven horen hiertoe.

Ook kan gedacht worden aan het gezamenlijk oppakken van diaconale activiteiten, zoals bijvoorbeeld Schuldhulpmaatje, zorg voor vluchtelingen, voedselbanken, etc.

In bijlage 3 zijn een aantal goede voorbeelden opgenomen.

Wij wijzen op de rol van de classispredikant in deze samenwerking. In 2018 zijn classispredikanten aangesteld in de Protestantse Kerk. Deze predikanten hebben contacten met de gemeenten in hun classis en krijgen hierdoor een totaaloverzicht van de verschillende mogelijkheden en behoeften die in de classis aan de orde zijn. Wij denken dat zij een belangrijke rol kunnen vervullen in het bij elkaar brengen van gemeenten op het vlak van behoeften en initiatieven. Zij kunnen zodoende bevorderen dat gemeenten binnen een classis ook op het

gebied van beleidsvorming van elkaar kunnen leren.

Naast samenwerking in de eigen regio of classis kan een gemeente ook samenwerking zoeken of ondersteuning geven aan gemeenten die niet in de eigen regio liggen.

Samenwerking met andere organisaties, binnen en buiten de kerk

Binnen en buiten de (Protestantse) kerk zijn er fondsen en andere organisaties waarmee gemeenten samenwerking zouden kunnen zoeken. Soms hebben dergelijke organisaties specifieke doelen, soms meer algemene. Er is echter vaak sprake van wederzijdse onbekendheid, waardoor vraag en aanbod niet bij elkaar komen.

2.4.6 Vraag en aanbod samenbrengen

Uit de besprekingen die wij hebben gevoerd, komt als belangrijk thema naar voren dat de koppeling tussen vraag en aanbod beter georganiseerd moet worden. Door de veelheid aan gemeenten, projecten, organisaties, etc., vaak met eigen kanalen en wensen, blijkt het moeilijk te zijn om wegen te vinden voor het aantrekken of beschikbaar maken van middelen. Daarnaast is er behoefte aan ondersteuning.

Het is daarom van belang dat er één punt is waar de vraag naar middelen en aanbod bij elkaar gebracht kunnen worden en waar ondersteuning geregeld kan worden.

Wij benadrukken dat wij het begrip 'middelen' breed zien. Het kan gaan over geld, maar het kan ook gaan over menskracht, capaciteit, kennis, ervaring, etc.

Wij stellen voor dat onder de verantwoordelijkheid van de generale synode een platform wordt ontwikkeld dat gaat fungeren als een digitale ontmoetingsplaats voor vraag, aanbod en ondersteuning. In hoofdstuk 4 is een uitwerking op hoofdlijnen opgenomen.

2.5 GRENZEN AAN VRIJBLIJVENDHEID

Wij gaan uit van het standpunt dat gemeenten zelfstandig zijn. Omdat zij gezamenlijk de Protestantse Kerk in Nederland vormen, is het gezien de roeping van de kerk van belang dat het moderamen verantwoordelijkheid kan nemen voor de voortgang van de uitwerking van het beleid ten aanzien van het vrij beschikbare vermogen.

Wij zijn van mening dat hier de CCBB's hun toezichhoudende rol moeten vervullen door in de classes na te gaan wat er concreet gebeurt met het vrij beschikbaar vermogen. Het GCBB, waarin vertegenwoordigers van de CCBB's zitting hebben, zal in dit kader aandacht geven aan uniforme toepassing van de richtlijnen door de plaatselijke gemeenten.

Daarnaast zien wij hier een belangrijke stimulerende en signalerende rol voor de classis-predikanten. Zij stimuleren de gemeenten om beleid te ontwikkelen en werk te maken van het goed benutten van vrij beschikbaar vermogen. Zij signaleren wat zich aan mogelijkheden en knelpunten voordoet. Het verdient aanbeveling dat hierover werkafspraken worden gemaakt.

2.6 AANBEVELINGEN

Algemeen

1. Investeer als Protestantse Kerk in Nederland in de toerusting en bewustwording van de leden zodat zij zien wat de gemeente kan betekenen voor hen persoonlijk en voor de samenleving.
2. Start onmiddellijk na de synode van april een communicatie dat op grond van de roeping van de kerk: woordverkondiging en dienst aan de samenleving, nu de urgentie aanwezig is, om het vermogen waarover de plaatselijke gemeenten beschikken, werkzaam te maken. Geef voorbeelden van bestaande en mogelijke projecten.
Betrek hier ook de Vereniging voor Kerkrentmeesterlijk Beheer (VKB) en de Federatie van Diaconieën bij.

3. Stel een voorbereidingscommissie in die de implementatie en de voortgang van de voorgestelde maatregelen regelt en daarover rapporteert aan het moderamen. Deze commissie bestaat uit:
  - a. de scriba van de generale synode;
  - b. de algemeen directeur van de dienstenorganisatie;
  - c. een onafhankelijke derde, te kiezen door de scriba en de algemeen directeur.

Deze commissie regelt het tot stand komen van een implementatieplan, het aanstellen van professionals voor het platform (zie hoofdstuk 4), het instellen van een adviesraad (zie hoofdstuk 4), de betrokkenheid van classis-predikanten en de communicatie.

Specifiek bij hoofdstuk 2

4. Benadruk het belang van het maken van een integraal beleidsplan door de gemeenten, waarvoor geldt:
  - a. Het maken van het beleidsplan is een gezamenlijke activiteit van kerkenraad, de colleges van kerkrentmeesters en diaconen. De kerkenraad betreft gemeenteleden hierbij.
  - b. Kerkenraden maken expliciet hoe de gemeente haar roeping (verkondiging, dienst aan de naaste en samenleving) ziet en welke activiteiten zij uitvoert om aan deze roeping concreet invulling te geven.
  - c. Vertalen van het beleid in een gezamenlijke financiële begroting van kerk en diaconie voor inkomsten, uitgaven en vrij beschikbaar vermogen.
  - d. Formuleren van voorstellen voor het ten dienste van de gemeente, naasten en/of samenleving aanwenden van vrij beschikbaar vermogen.
  - e. De kerkenraad vermeldt de reden van het niet aanwenden van vrij beschikbaar vermogen.
  - f. Jaarlijks toetst de kerkenraad de voortgang van het beleidsplan en stelt dit zo nodig bij.

Verzoek het GCBB deze lijn over te nemen in de richtlijnen en verzoek de CCBB's deze toe te passen in de uitvoering van het toezicht.

5. Verzoek de classispredikanten twee keer per jaar te informeren over de beleidsplannen en de uitvoering daarvan in ieder van de classes. Zo nodig leidt dat tot initiatieven die bij het op te richten Platform worden ingebracht. Eén keer per jaar vindt rapportage over de voortgang aan de generale synode plaats.
6. Bevorder dat gemeenten voor wie dat financieel gezien nodig is, gebruik maken van de bijdrage die de Commissie Steunverlening beschikbaar stelt voor het ontwikkelen van het beleidsplan.
7. Zorg voor verduidelijking aan kerkrentmeesters en diakenen dat, en onder welke voorwaarden, vrij beschikbare vermogens niet ongeschonden doorgegeven hoeven te worden aan toekomstige generaties, maar gebruikt mogen worden voor investeringen in kerk-zijn in de huidige tijd.
8. Stimuleer dat op plaatselijk niveau de samenwerking tussen kerk en diaconie geïntensiveerd wordt. Vraag daartoe:
  - a. Het bestuur van de dienstenorganisatie een notitie op te stellen die de verhouding tussen diaconaat en overig kerkenwerk verheldert; en
  - b. het GCBB richtlijnen vast te stellen die het mogelijk maken dat diaconie en kerk, op basis van goede plannen, gezamenlijk kerkelijke en/of diaconale initiatieven kunnen financieren, met inachtneming van Ord. 11. Art. 2, lid 9. Het GCBB betreft hier de VKB en Federatie van Diaconieën bij.
9. Verzoek het GCBB in de tweejaarlijkse rapportage aandacht te besteden aan:
  - a. De mate waarin in de beleidsplannen ruimte wordt gemaakt voor besteding van vrij beschikbaar vermogen.
  - b. De mate waarin vrij beschikbaar kerkelijk en/of diaconaal vermogen daadwerkelijk wordt aangewend.
10. Richt een platform in, waar vraag en aanbod van (financiële) middelen bij elkaar gebracht kunnen worden, in de lijn die is uitgewerkt in hoofdstuk 4 van dit rapport.

3. Werkzaam Vermogen

3.1 VERANTWOORDING

In het rapport 'Krimpde middelen en toch vitaal'⁵ zijn de resultaten gepresenteerd van een onderzoek naar de financiële middelen van protestantse gemeenten van de drie noordelijke provincies. Het onderzoek is gebaseerd op de jaarcijfers 2011 en er is gekeken naar wat op bankrekeningen stond. In het kader van onze opdracht zijn wij nagegaan welke actuele informatie beschikbaar is.

Onze kernvraag is, wat de omvang is van vrij beschikbaar vermogen in de gemeenten⁶ en diaconieën van de Protestantse Kerk.

Op verzoek van het moderamen stelt het GCB⁷ een 0-meting op van de vermogensontwikkeling in de kerk. Het GCB zal daarover later in 2020 rapporteren. Eveneens op verzoek van het moderamen heeft het GCB cijfers met ons gedeeld. De ons ter beschikking gestelde cijfers (hierna: de dataset) zijn afkomstig uit de jaarcijfers 2018. Het zijn door het GCB geaggregeerde data uit FRIS die wij niet kunnen herleiden naar een individuele gemeente of classis.

Beschikbaarheid van de data

De gemeenten leggen de financiële gegevens vast in FRIS. Vrijwillig voor de cijfers over 2018, met ingang van de cijfers over het boekjaar 2019 verplicht. Ten opzichte van het verleden is dit een grote stap vooruit in beschikbaarheid van financiële data.

Onze dataset per 18 december 2019 bevat financiële gegevens van 853 gemeenten en 782 diaconieën. Dit is respectievelijk 55,1% en 51,3% van het totaal aantal gemeenten en diaconieën.

Gemeten naar de omvang van het levend geld bevat de dataset respectievelijk 52,1% en 51,6% van de door gemeenten en diaconieën ontvangen bijdragen van leden. Het GCB heeft vastgesteld dat data van een aantal grote gemeenten niet in de dataset zijn begrepen.

De dataset heeft voldoende omvang voor het doen van uitspraken in het kader van onze opdracht.

Kwaliteit van de data

Uit de dataset blijkt dat veel gemeenten de bezittingen van de kerk niet waarderen of niet op actuele waarde waarderen, waardoor sprake is van niet zichtbaar vermogen. Dit vermogen zou mogelijk wel beschikbaar gemaakt kunnen worden. Daarnaast is niet duidelijk of alle gemeenten (toereikende) onderhoudsvoorzieningen hebben gevormd.

De richtlijn van het GCB⁷, vastgesteld in oktober 2018 en (verplicht) van toepassing met ingang van boekjaar 2019, bevat voorschriften voor de hiervoor genoemde onderwerpen.

Op grond van het vorenstaande zullen wij volstaan met een indicatie van een minimumbedrag aan vrij beschikbaar vermogen op totaalniveau, op basis van enkele veronderstellingen.

3.2 WAT IS VRIJ BESCHIKBAAR VERMOGEN

Vrij beschikbaar vermogen betreft bedragen die beschikbaar zijn, of gemaakt kunnen worden voor doelen buiten de reguliere exploitatie van de gemeente of diaconie.

---

5 Krimpde middelen en toch vitaal, oktober 2015, dr. M. van der Meulen, onderzoeksplatform Connecting Churches and Cultures van de Protestantse Theologische Universiteit, laatst geraadpleegd op 28 november 2019. <https://www.pthu.nl/cc/Onderzoek/Onze%20opende%20projecten/KrimpdeMiddelen/> - laatst geraadpleegd op 14 december 2019.

6 Waar in dit hoofdstuk 'gemeente(n)' wordt gebruikt, betreft dit de financiën van de gemeente(n), het kerkrentmeesterlijk vermogen.

7 protestantsekerk.nl/thema/fris - laatst geraadpleegd 3 december 2019.

Er zijn diverse berekeningswijzen voor een vrij beschikbaar vermogen mogelijk, elk met voor- en tegenargumenten.

Binnen het bestek van onze opdracht kiezen wij als uitgangspunt wat in de balans van de gemeenten of diaconieën zichtbaar is als totaal eigen vermogen. Dat is het saldo van bezittingen minus schulden, zoals ook verwoord in de hiervoor genoemde richtlijn van het GCBP.

Wij brengen op dit zichtbaar totaal eigen vermogen de boekwaarde van de kerkelijke activa en een bedrag als continuïteitsreserve in mindering. Bij kerkelijke activa gaat het om de waarde van kerken, verenigingsgebouwen, pastorieën en andere kerkelijke gebouwen. Deze benadering betekent dat binnen deze context geen kerkelijke activa verkocht behoeven te worden voor het besteden van vrij beschikbaar vermogen.

Door het vermogen te verminderen met een continuïteitsreserve is voorzichtigheid ingebouwd. In bijlage 4 zijn overwegingen hierover opgenomen.

Wij maken geen schattingen voor niet gewaardeerde kerkelijke bezittingen, aangezien daarvoor thans onvoldoende betrouwbare data beschikbaar zijn.

3.3 INDICATIE VAN VRIJ BESCHIKBAAR VERMOGEN

Gezien de onzekerheden in het ons beschikbare cijfermateriaal kunnen wij alleen een indicatie geven van een minimaal bedrag aan vrij beschikbaar vermogen in het geheel van de Protestantse Kerk.

Op grond van de gegevens in de dataset en de hiervoor geschetste benadering van een vrij beschikbaar vermogen, schatten wij in dat er eind 2018 ten minste ongeveer € 600 mln. aan 'kerkrentmeesterlijk' vermogen en € 400 mln. diaconaal vermogen vrij beschikbaar is.

Bij de beoordeling van vorengenoemde bedragen passen een aantal kanttekeningen, waarvan wij er enkele noemen. De plaatselijke gemeenten en

diaconieën zijn zelfstandig en beschikken derhalve zelf over de aanwending van het vermogen. In hun beleidsplannen zullen de gemeenten aangeven op welke wijze zij het vrij beschikbaar vermogen dienstbaar zullen maken ten behoeve van kerk en samenleving. Voorts behoort het vermogen toe aan circa 1.500 gemeenten en 1.500 diaconieën waarbij het vrij beschikbaar vermogen ongelijk verdeeld is.

Er zijn ons onvoldoende gegevens beschikbaar om een schatting te maken van een totaal bedrag aan vrij beschikbaar vermogen, dat vrijwel zeker boven de genoemde bedragen ligt.

In de uitvoering van hun toezichtsrol zullen de CCBB's, met het GCBP, in de komende tijd aandacht moeten geven aan de verdere verbetering van het cijfermateriaal.

Overige observaties

- *Omvang totaal vermogen gemeenten versus diaconieën*

Ruim twee derde van de ingediende jaarcijfers betreffen het kerkrentmeesterlijk en diaconaal vermogen in eenzelfde gemeente. Daar blijkt dat een significant deel van de gemeenten (bijna 90%) een groter totaal eigen vermogen heeft dan de diaconie in dezelfde plaats. Ook uit berekeningen van de totale vermogens van alle ingediende jaarcijfers blijkt dat de gemeenten een groter vermogen hebben dan de diaconieën.

- *Ongelijke verdeling over gemeenten*

Uit de dataset blijkt dat het beschikbaar vrij vermogen ongelijk verdeeld is over de gemeenten. Naast de ongelijke verdeling valt op dat een behoorlijk aantal kleinere gemeenten over een relatief hoog vrij vermogen beschikt. Gezien de hiervoor genoemde inherente beperkingen gaan wij niet nader op de betreffende cijfers in.

- *Exploitatie inkomsten voor 60% afkomstig uit levend geld*

Uit de exploitatie gegevens blijkt dat de inkomsten van gemeenten voor 60% bestaan uit levend geld. De overige 40% komt uit diverse opbrengsten, waaronder de inkomsten uit exploitatie van de bezittingen van de kerk.

Werkzaam maken van vermogen vraagt samenwerking van verschillende partijen.

Bij kleinere gemeenten is juist sprake van een lager aandeel levend geld in de inkomsten. Diaconieën krijgen 35% van hun inkomsten uit levend geld en 65% uit de opbrengsten van bezittingen.

Voor kerkenraden betekent dit dat bij de beleidsbepaling over de manier waarop vermogen beschikbaar en werkzaam kan worden gemaakt, aandacht moet worden gegeven aan de gevolgen voor de toekomstige inkomsten. Het opstellen van een meerjarenraming is essentieel om de gevolgen van aanwending van vrij beschikbaar vermogen versus de toekomstige ontwikkeling van inkomsten inzichtelijk te maken.

3.4 AANBEVELINGEN

1. Gemeenten, gesteund door de CCBB's en GCBB, moeten werken aan een financieel meerjaren-perspectief waarop beleid kan worden ontwikkeld ten aanzien van het omgaan met de kerkelijke bezittingen. Dit om ervoor te zorgen dat middelen op een verantwoorde wijze

beschikbaar kunnen worden gemaakt voor de roeping van de plaatselijke gemeente.

2. Verzoek het GCBB een definitie van vrij beschikbaar vermogen te ontwikkelen, rekening houdend met de continuïteitsreserve, die van toepassing zal zijn voor gemeenten en diaconieën. Het GCBB maakt mede gebruik van de inzichten die in dit rapport zijn vastgelegd.

3. Het beschikbaar krijgen van informatie omtrent de financiële positie van gemeenten is van belang voor de synode van de Protestantse Kerk, met name om te monitoren dat gemeenten vrij beschikbare middelen gaan inzetten ten dienste van de roeping van de kerk, plaatselijk en landelijk.

Gemeenten, diaconieën, het GCBB en de CCBB's moeten samen optrekken om betrouwbare financiële informatie beschikbaar te maken. Dat houdt onder meer in dat toezicht wordt gehouden op het hanteren van actuele waarden voor de waardering van de bezittingen van de kerk. Het GCBB geeft handvatten ten behoeve van het bepalen van actuele waarden.

4. Organisatie - afstemming vraag en aanbod

In hoofdstuk 2 merkten wij op dat het lastig blijkt te zijn om vraag en aanbod van middelen bij elkaar te brengen en dat ondersteuning van gemeenten wenselijk is.

Naast de nadruk op het formuleren van beleid om vrij beschikbaar vermogen werkzaam te doen zijn, is het van belang dat praktische ondersteuning plaatsvindt.

Wij denken daarbij aan het ontwikkelen van een platform. Hierna werken wij dit op hoofdlijnen uit.

4.1 EEN PLATFORM, INTRODUCTIE

Het platform is een 'marktplaats', in de eerste plaats een digitale omgeving, waar gemeenten en organisaties elkaar ontmoeten met hun aanbod van en vraag naar middelen (geld, kennis, capaciteit, projecten).

Het platform bestaat voor en door gemeenten, die wij als belangrijkste gebruikers zien. Het platform maakt aanbod en vraag transparant, stimuleert, faciliteert en helpt verbindingen te leggen.

Naast de digitale omgeving zijn er fysieke ontmoetingen.

Het platform bundelt de krachten van de reeds bestaande initiatieven en organisaties.

Er mag geen competitie ontstaan met andere organisaties. Tot de vragers naar middelen behoort naar onze mening ook het moderamen van de generale synode.

Er is een kleine professionele staf die het platform laat functioneren. Zij helpen verbindingen tussen betrokken partijen tot stand te brengen en begeleiden hen in het zoeken naar mogelijkheden en/of het helder verwoorden van het aanbod of de vraag. Daarnaast zorgen zij dat de informatie in de digitale omgeving up-to-date is.

Het is aan partijen zelf om te beslissen of zij voor een project of activiteit met elkaar in zee gaan,

op welke manier zij dat willen doen en onder welke voorwaarden.

Hierna gaan wij eerst in op de hoofdlijn. Vervolgens beschrijven wij de belangrijkste taken, governance, de rol van een adviesraad en de partners.

4.2 DOEL, UITVOERING EN RESULTAAT

Doel van het Platform

Wij hebben veel signalen opgevangen dat gemeenten en organisaties niet voldoende op de hoogte zijn van de mogelijkheden om middelen aan te bieden of te vragen. Mede hierdoor komt het vrij beschikbaar vermogen niet in beweging. Het doel van het platform is aanbieders en vragers van (financiële) middelen op een open en transparante manier bij elkaar te brengen zonder dat de eigen autonomie wordt aangetast. Via dit platform wordt bereikt dat het vrij beschikbare vermogen bij kerken en diaconieën werkzaam wordt gemaakt ten dienste van de kerk en de samenleving. Het gaat om versterking van de gemeenten. Verder is de kerk van betekenis bij allerlei initiatieven, in de directe omgeving van de kerkelijke gemeente en/of daarbuiten. De gemeenten van de Protestantse Kerk zijn op deze manier relevant voor de samenleving.

Uitvoering

Het platform is digitaal en organiseert fysieke ontmoetingen

Het platform is digitaal. Zowel in de start als in continuïteit functioneert het op basis van actuele technologie.

Daarnaast zijn er fysieke bijeenkomsten waar de verschillende actoren elkaar kunnen ontmoeten. Deze ontmoetingen zijn gericht op het uitwisselen van ideeën, (nieuwe) toepassingen, 'best practices', presentaties van projectvoorstellen, één op één acquisitie van projecten en middelen, etc.

De ontmoetingen kunnen aansluiten bij bestaande goedlopende initiatieven. Via de digitale omgeving worden de ontmoetingen onder de aandacht van gemeenten en diaconieën gebracht. De ontmoetingen stimuleren anderzijds weer het gebruik maken van de digitale omgeving.

Het platform stimuleert en faciliteert gemeenten en maakt gebruik van bestaande netwerken. Het platform brengt deze met elkaar in verbinding.

De dienstenorganisatie ondersteunt en faciliteert het platform.

Resultaat

Het uiteindelijke resultaat van het platform moet zijn, dat:

- inhoud wordt gegeven aan de roeping van de kerk;
- vrij beschikbaar vermogen wordt ingezet om gemeenten in de directe eigen omgeving en/of daarbuiten dienstbaar te doen zijn;
- kerk en gemeenten een proces van vernieuwing en (re)vitalisering doormaken;
- gemeenten weer groeien, ook doordat de jongere generatie zich aangetrokken voelt;

e. de kerk een relevante factor is en blijft in de samenleving.

4.3 TAKEN VAN DE PROFESSIONALS

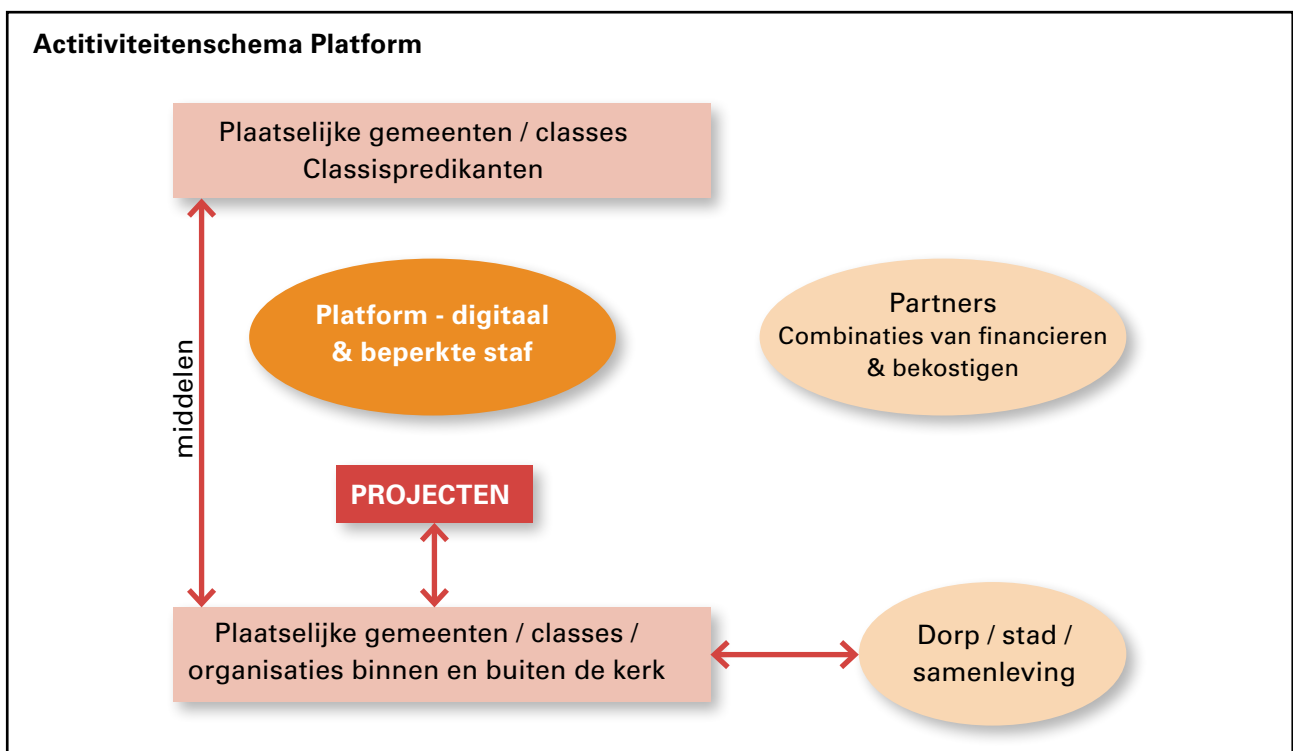
In hoofdlijnen zien wij de volgende taken voor de professionals die het platform bemensen. De verdere concretisering zal in een volgende fase uitgewerkt moeten worden.

Communicatie

In de communicatie moet duidelijk zijn dat het platform er is voor en door de gebruikers, de gemeenten.

De professionals die het platform laten functioneren maken het bestaan en de werkwijze ervan bekend bij gemeenten, de diverse organen en gremia in de kerk en bij potentiële partners binnen en buiten de Protestantse Kerk. Zij gebruiken mede de communicatiemiddelen en -kanalen van de dienstenorganisatie.

Naar de gemeenten en de samenleving worden de resultaten (impact) van de projecten getoond. Gemeenten worden hierdoor gestimuleerd mee te doen.

Verbindingen leggen

Het platform moet zo worden opgezet dat verbindingen tussen de betrokken partijen zoveel mogelijk via het digitale systeem worden gelegd. De medewerkers zijn coördinerend, faciliterend, begeleidend werkzaam.

Digitale omgeving ontwikkelen en onderhouden

Op basis van de wensen en behoeften van gemeenten en (potentiële) partners ontwerpen de professionals de structuur en de functionaliteit van de website.

Fysieke ontmoetingen

In aanvulling op de digitale omgeving organiseren de professionals fysieke periodieke ontmoetingen waar alle betrokkenen en geïnteresseerden elkaar kunnen ontmoeten, zoals hiervoor beschreven.

4.4 GOVERNANCE

Overwegingen

Gelet op het belang van dit onderwerp voor de kerk als geheel en de plaatselijke gemeenten, valt het platform onder de eindverantwoordelijkheid van de generale synode. De generale synode is daarmee opdrachtgever. De dienstenorganisatie neemt dit onderwerp op in de meerjarenplannen en de generale synode monitort de voortgang op de gebruikelijke wijze.

Het platform heeft een grote mate van autonomie. Dit houdt mede in dat de professionals voldoende beleidsruimte en financiële middelen krijgen om de beoogde activiteiten te realiseren. De beleidsruimte omvat de vrijheid van handelen om het doel van het platform te realiseren, een en ander binnen de kaders die de generale synode stelt. De adviesraad ziet hierop toe.

Er mag geen competitie ontstaan tussen de verschillende bestaande betrokkenen, partners, organisaties en kerkelijke gemeenten. Het platform maakt gebruik van wat beschikbaar is. Het platform maakt zoveel als mogelijk gebruik van de faciliteiten van de dienstenorganisatie. De dienstenorganisatie vervult als professionele organisatie alleen een faciliterende rol.

De professionele staf is klein van omvang en moet zo ingericht worden dat naar gelang van de vraagstukken flexibel op- en afgeschaald kan worden.

Alle transacties (uitwisseling van middelen) vinden rechtstreeks plaats tussen de deelnemers aan het platform. Er lopen derhalve geen geldstromen van deelnemers via het platform.

Het platform rapporteert tweemaal per jaar over de activiteiten en resultaten aan de adviesraad en het bestuur, waarna het bestuur rapporteert aan het moderamen. De adviesraad heeft een eigen rapportagelijijn naar de generale synode (zie 4.5).

Inrichtingsvorm

Er zijn verschillende manieren waarop het platform in de structuur van de kerk kan worden ingericht. Onderstaande beschrijving doet naar onze mening het meest recht aan de doelstellingen van het platform.

- Afspraken over het ontwikkelen, opzetten en doen functioneren van een platform worden vastgelegd in het (meerjaren)beleidsplan van de dienstenorganisatie en de jaarlijkse begroting.
- Er is sprake van een activiteit met een eigen doelstelling. Hiervoor hoeft geen afzonderlijke entiteit te worden opgericht.
- Tussen de dienstenorganisatie en platform worden afspraken vastgelegd omtrent het leveren van faciliteiten door de dienstenorganisatie aan het platform.
- Er wordt een adviesraad ingesteld.
- De professionals krijgen een dienstverband met de dienstenorganisatie van de Protestantse Kerk in Nederland.

Verdere uitwerking in detail is noodzakelijk. Dit moet worden opgedragen aan de professionals die als eerste taak hebben een businessplan op te stellen.

Betrokkenheid van gebruikers

Een belangrijke voorwaarde voor succes is de betrokkenheid van de gebruikers bij het platform en de ontwikkeling ervan. In de verdere uitwerking moet ook worden bepaald hoe die betrokkenheid van gebruikers vormgegeven kan worden. Hierbij kan gedacht worden aan het

instellen van een gebruikersgroep, al dan niet aangevuld met voortrekkers ('champions') en met betrokkenheid van classispredikanten.

4.5 ADVIESRAAD

Ter waarborging van de onafhankelijkheid van het platform is naar onze mening een adviesraad met vergaande rechten belangrijk.

Deze rechten omvatten onder meer:

- Benoeming en ontslag van de leden van de adviesraad door de generale synode.
- De adviesraad legt jaarlijks verantwoording van haar werkzaamheden af aan de generale synode.
- De adviesraad heeft directe toegang tot het bestuur van de dienstenorganisatie, inclusief auditcommissie, ook zonder voorafgaande afstemming met de directie dienstenorganisatie.
- Aanstelling en ontslag van de professionals van het platform behoeft de goedkeuring van de adviesraad. De adviesraad heeft een directe verbinding met de medewerkers van het platform.

De leden van de adviesraad treden op als ambassadeurs van het platform. Een van de belangrijkste aspecten in hun profiel is hun onafhankelijkheid ten opzichte van partners en (het bestuur van) de dienstenorganisatie.

In de opstartfase zal de adviesraad dicht op de ontwikkeling moeten zitten en een actieve rol vervullen als 'sparring partner'. Echter wel met behoud van de onafhankelijkheid.

4.6 PARTNERS

Organisaties kunnen zich aanmelden als partner van het platform. Dit betekent dat zij projecten en co-financiering kunnen aanbieden die gericht zijn op het vervullen van de roeping van de plaatselijke gemeenten. Het gaat dan om organisaties die de doelen van de kerk steunen, namelijk de Woordverkondiging en de dienst aan de samenleving. Dat kunnen organisaties zijn van binnen en buiten de Protestantse Kerk in Nederland.

4.7 FINANCIERING

Het ontwikkelen van een platform vraagt tijd en kost geld. Om de acceptatie van deze ontwikkeling te bevorderen, denken wij dat vooralsnog aan betrokkenen geen bijdrage moet worden gevraagd. In het op te stellen businessplan wordt een schatting opgenomen van de kosten van het platform tijdens de ontwikkelfase en tijdens de exploitatie. De financiering door de landelijke kerk betreft een langjarige verbintenis, met uiteraard een evaluatieperiode.

Op hoofdlijnen en kijkend naar gespecialiseerde menskracht, de ontwikkeling van een digitale omgeving en bijeenkomsten, moet naar onze mening gedacht worden aan een bedrag van ongeveer € 0,5 mln. per jaar voor een minimale periode van 3 jaar. De omvang van deze investering moet beoordeeld worden tegen de achtergrond van de geschatte omvang van het vrij beschikbaar vermogen.

In bijlage 5 is in meer detail de beschrijving van het voorgestelde platform opgenomen.

4.8 AANBEVELINGEN

1. Faciliteer de ontwikkeling van een platform en neem daarvoor de volgende maatregelen:
  - a. Stel een budget voor de eerste periode (ten minste 3 jaar) beschikbaar voor de ontwikkeling en implementatie, inclusief bijeenkomsten en dergelijke, van een platform waar vraag en aanbod van middelen bij elkaar kunnen komen.
  - b. Dit budget zal in een businessplan nader onderbouwd moeten worden, maar heeft een op voorhand geschatte omvang van ongeveer € 0,5 mln. per jaar.
  - c. Stel professionals aan die deze ontwikkeling vorm gaan geven en als eerste taak hebben een businessplan uit te werken.
  - d. Stel een adviesraad in van onafhankelijke deskundigen die de voortgang van de ontwikkeling en inrichting van het platform monitoren en daarover rapporteren aan de generale synode.

2. De dienstenorganisatie faciliteert het platform op basis van specifieke afspraken. Tussen de deelnemers, aanbieders en vragers, aan het platform bestaat geen hiërarchie.
3. Tot de vragers van middelen dient ook het moderamen van de generale synode te behoren. Het moderamen heeft gelet op zijn positie zicht op de ontwikkelingen en specifieke aandachtsgebieden in kerk en samenleving.
4. Garandeer als generale synode en bestuur dienstenorganisatie financiële middelen ten behoeve van het voor langere tijd laten functioneren van het platform.

5. De Protestantse Kerk en de ANBI-regelgeving

5.1 ALGEMEEN

De afkorting ANBI staat voor 'Algemeen Nut Beogende Instelling'. Dit is een fiscale faciliteit die wordt toegekend aan 'instellingen' die aan de door de Belastingdienst gestelde eisen voldoen.⁸ Een instelling kan alleen een ANBI zijn, als ze zich nagenoeg geheel inzet voor het algemeen belang. Het hebben van de ANBI status heeft een aantal fiscale voordelen. In dit verband noemen wij met name:

- Een ANBI betaalt geen erfbelasting of schenkbelasting voor erfenissen en schenkingen die de instelling ontvangt voor het algemeen belang.
- Als een ANBI zelf schenkingen doet in het algemene belang, dan hoeft de ontvanger geen schenkbelasting te betalen.
- Donateurs van een ANBI mogen hun giften aftrekken van de inkomsten- of vennootschapsbelasting.

Om in aanmerking te komen voor de ANBI status, moet de instelling aan criteria voldoen.

Tussen de Belastingdienst en het Interkerkelijk Contact in Overheidszaken (CIO) zijn diverse afspraken vastgelegd voor wat betreft de toepassing van de ANBI-regelgeving door kerkgenootschappen, waaronder de Protestantse Kerk in Nederland, in een op 15 december 2017 getekend convenant.⁹ In dit convenant is vastgelegd wat voor een goede toepassing van de ANBI-regelgeving door de plaatselijke gemeenten nodig is. De Protestantse Kerk in Nederland moet erop toezien dat de aangesloten gemeenten voldoen aan de afspraken die in CIO-verband zijn gemaakt.

In het kader van onze opdracht zijn de volgende criteria relevant. In de beschrijving is ook de afspraak in CIO verband vermeld.

a. Algemeen belang

Het doel en de feitelijke werkzaamheden moeten uitsluitend of nagenoeg uitsluitend het algemeen belang dienen.

De bij het CIO aangesloten kerkgenootschappen dienen zonder fiscaalrechtelijke twijfel het algemeen belang.

b. Aanhouden van vermogen

De instelling mag niet meer vermogen aanhouden dan redelijkerwijs nodig is voor de continuïteit van de voorziene werkzaamheden ten behoeve van de doelstelling van die instelling. Voor de kerkgenootschappen aangesloten bij het CIO geldt: "Uit het beleidsplan blijken de activiteiten van de kerkelijke ANBI's. Kerkgenootschappen en hun annexe instellingen hebben een vermogen nodig voor het dienen van de geloofsgemeenschap en de samenleving."

c. Actueel beleidsplan

Een ANBI moet een actueel beleidsplan hebben. Dit is een document dat inzicht geeft in de manier waarop de doelstelling van de ANBI wordt uitgevoerd. Dit mag ook een meerjarig beleidsplan zijn. Het plan moet inzicht geven in:

- de werkzaamheden die de instelling verricht;
- de manier waarop de instelling geld wil werven;
- het beheer van het vermogen van de instelling;
- de besteding van het vermogen van de instelling.

d. Administratieve verplichtingen

De administratie van de instelling dient zodanig te zijn ingericht dat de gestelde eisen controleerbaar zijn door de Belastingdienst. De Belastingdienst moet onderbouwingen en specificaties aantreffen in de administratie, waaronder de kosten betaald aan bestuursleden, totale kosten en inkomsten, totaal vermogen.

8 belastingdienst.nl/wps/wcm/connect/bldcontentnl/belastingdienst/zakelijk/bijzondere_regelingen/goede_doelen/algemeen_nut_beogende_instellingen - laatst geraadpleegd op 3 december 2019.

9 belastingdienst.nl/wps/wcm/connect/bldcontentnl/themaoverstijgend/brochures_en_publicaties/convenant_belastingdienst-cio - laatst geraadpleegd op 3 december 2019.

e. **Publicatieverplichting**

Een ANBI moet haar gegevens op elektronische wijze via internet openbaar maken. De te publiceren voorwaarden zijn opgenomen in een uitvoeringsregeling van de Algemene wet inzake rijksbelastingen.

Bij de behandeling van vermogen in het kader van de toepassing van ANBI-regelgeving moet onderscheid worden gemaakt tussen vermogen dat aanwezig was voor het van kracht worden van de ANBI-regelgeving (1 januari 2008) en vermogen dat daarna is opgebouwd.

5.2 REFLECTIE OP ONZE OPDRACHT EN DE ACTUELE SITUATIE

Naar aanleiding van onze verkenning geven wij de ontwikkelingen in de politiek en in de Protestantse Kerk in enkele kernpunten weer.

Politieke ontwikkelingen

Als gevolg van ontwikkelingen in de samenleving heeft de ANBI-regelgeving in het afgelopen jaar aandacht gekregen. Ten tijde van het opstellen van het beleidsplan voor de dienstenorganisatie 2017-2020 en het opstellen van de opdracht voor onze commissie was daarover nog niet alles bekend. Gedurende 2019 heeft de staatssecretaris van Financiën overleg gevoerd met de vaste Kamercommissie en de sector over diverse onderwerpen in de ANBI-regelgeving. De weerslag hiervan is terug te vinden in de Kamerstukken.¹⁰ Een van de afspraken is dat in overleg tussen het Ministerie van Financiën en de sector verdere uitwerking van het bestedingscriterium zal plaatsvinden. Per eind januari 2020 zijn er geen wijzigingen in de wettelijke bepalingen die voor ons onderzoek relevant zijn.

Ontwikkelingen in de Protestantse Kerk in Nederland

In 2018 is de classis-structuur aangepast, zijn het Generaal College voor de Behandeling van Be-

heerszaken (GCBB) en de Classicale Colleges voor de Behandeling van Beheerszaken ingesteld. Het GCBB ontwikkelde een richtlijn voor 'Begroting en Jaarverslaggeving PKN 2018'. Deze regelgeving is met ingang van 2020 van toepassing voor de plaatselijke gemeenten.

De dienstenorganisatie heeft een IT-toepassing doen ontwikkelen die de aanlevering van begrotingen en jaarrekeningen aanzienlijk verbeterd en versnelt (onder de naam FRIS: Financieel Rapportage en Informatie Systeem). Via dit systeem leveren de colleges van kerkrentmeesters en diakenen hun begrotingen en jaarrekeningen aan. Zij zijn dit verplicht met ingang van de jaarrekening over 2019 en de begroting voor 2020. FRIS genereert automatisch de voor het voldoen aan de publicatieplicht van ANBI benodigde jaarlijkse informatie.

5.3 CONCLUSIES

Het instellen van het GCBB, dat bindende richtlijnen kan voorschrijven voor begroting en financiële verantwoording, is een belangrijke stap vooruit in het financieel beheer en de financiële verantwoording. De CCBB's hebben een belangrijke rol in de monitoring op de juiste en tijdige toepassing door de plaatselijke gemeenten, inclusief het voldoen aan de ANBI-regels.

Het systeem FRIS, waarvan het gebruik door gemeenten verplicht is met ingang van de jaarrekening 2019, is een goed hulpmiddel in de monitoring.

5.4 AANBEVELINGEN

1. Verzoek het GCBB voorstellen uit te werken voor de toepassing van het bestedingscriterium onder ANBI regelgeving. Deze voorstellen moeten de basis zijn voor overleg in CIO verband en voor toepassing door de gemeenten en diaconieën van de Protestantse Kerk in Nederland.
2. Verzoek de CCBB's toe te zien op de naleving van de ANBI-regelgeving.

---

10 Vergaderjaar 2018-2019, Kamerstukken Tweede Kamer, Kamerstuk 35026, nr. 63 en nr. 67.

Bijlage 1

Opdracht, samenstelling Commissie Werkzaam Vermogen en uitgevoerde werkzaamheden

Mede gelet op het belang dat de synode aan dit onderwerp hecht – het is een van de doelstellingen in het beleidsplan 2017-2020 van de dienstenorganisatie – heeft het bestuur van de dienstenorganisatie in januari 2019 een commissie ingesteld met de opdracht voorstellen te ontwikkelen om het beschikbare vermogen ‘Werkzaam’ te maken.

Kern van de opdracht aan de Commissie Werkzaam Vermogen

Opdracht

Vanuit de geschetste ontwikkelingen en voorstellen zien wij de opdracht aan de commissie als volgt:

1. Voer een verkenning uit van het veld, zowel op het gebied van de ANBI ontwikkeling(en) als op het gebied van de beschikbare en (elders) gewenste vermogens;
2. Valideer deze verkenning(en) met relevante betrokkenen, waaronder zo nodig de belastingdienst en/of plaatselijke gemeenten;
3. Formuleer voorstellen voor oplossingsrichtingen die gedragen zijn door een zo groot mogelijke groep betrokken partijen; voer overleg met het bestuur van de Dienstenorganisatie, zodat een gezamenlijke strategie kan worden ontwikkeld om te komen tot een binnen de kerk breed gedragen visie. Bepaal daarin wanneer de Generale Synode in dit gesprek betrokken wordt.
4. Kom met gedragen voorstellen voor implementatie.

Samenstelling van de Commissie Werkzaam Vermogen

De commissie ‘Werkzaam Vermogen’ is als volgt samengesteld:

- Prof. J.C.A. (Hans) Gortemaker RA, voorzitter
- Ds. K. (Karin) van den Broeke
- Drs. W.J. (Wim) Deetman

- Drs. J.A. (Jan) Klop (Bestuurslid Federatie van Diaconieën)
- G.F. (Gerard Frank) Sollman RA, secretaris
- Drs. W. (Wim) Oosterom (adviseur)

Uitgevoerde werkzaamheden

In de periode eind januari 2019 - eind januari 2020 hebben wij de volgende werkzaamheden uitgevoerd.

- a. Verkenning en brainstormsessies in commissieverband.
- b. Gesprek over eerste uitkomsten brainstormsessie inzake ANBI met het Generaal College voor Behandeling van Beheerszaken (GCBB).
- c. Expertmeetings, waarin mensen met verschillende achtergronden hun inzichten met ons deelden.
- d. Gedachtevorming over transparantie in de kerk.
- e. Onderzoek naar financiële informatie.
- f. Voortgangsoverleg met het bestuur van de dienstenorganisatie.
- g. Ontwikkeling van een platformgedachte, uitwerking en toetsing door experts.
- h. Besprekingen met het moderamen.
- i. Tussenrapportage aan de Synode.
- j. Besprekingen met classispredikanten.

Wij hebben gesproken met de volgende organisaties en personen:

- Generaal College voor de Behandeling van Beheerszaken
- Classispredikanten (vertegenwoordigers en voltallige vergadering)
- Directie en medewerkers Dienstenorganisatie:
  - Jurjen de Groot (algemeen directeur)
  - Hans van Ark (plaatsvervangend algemeen directeur tot 31 december 2019)
  - Marjolein Willemsen (plaatsvervangend algemeen directeur per 1 januari 2020)

- Vincenza La Porta
- Jaap Broekhuizen
- Aarnout Huijssoon
- Bart van Noord (projectleider Kleine Gemeenten Lichter)
- Martijn Vellekoop
- Experts:
  - Martin Bauman
  - Cees Brederveld
  - Teun Copier
  - Cees Hendriks
  - René van der Kieft
  - Marten van der Meulen
  - Pieter Oostlander
  - Maarten de Rooij
  - Derk Stegeman
- VKB, Vereniging voor Kerkrentmeesterlijk Beheer:
  - Cor de Raadt (voorzitter)
  - Jos Aarnoudse (directeur)
  - Bert van Rijssen
- Federatie van Diaconieën
  - Gerrit Goedhart (voorzitter)
  - Hans Kapteyn
  - Jan Klop

Bijlage 2

Aandachtspunten bij beleidsvorming door gemeenten

Binnen het bestek van onze opdracht zijn in het proces van beleidsvorming de volgende elementen naar onze mening van belang.

Beleidsvorming en beleidsplan

Het vormgeven van beleid start met bezinning op de vraag naar de roeping van de gemeente in de specifieke plaatselijke situatie, de vraag naar 'het waarom' van de gemeente.

Een proces van beleidsvorming kost tijd en vraagt binnen een plaatselijke gemeente intensieve betrokkenheid van kerkenraad, colleges¹¹ en gemeenteleden.

Er zal een nauwe samenwerking en afstemming moeten zijn tussen de kerkenraad, het college van kerkrentmeesters en het college van diakenen. Uiteraard hebben de beide colleges vanuit hun aandachtsgebied en verantwoordelijkheden hun inbreng in de visievorming. Vanuit de roeping van de kerk/gemeente zien wij de noodzaak dat kerk en diaconie een gezamenlijk en op elkaar afgestemd beleid voeren.

Wij hebben signalen opgevangen dat niet altijd duidelijk is wie dit proces initieert en leidt. Aangezien de kerkenraad uiteindelijk de beleidsplannen moet vaststellen, dient de kerkenraad dit proces te initiëren en te leiden. Zodoende kan hij ook de samenhang tussen de verschillende plannen en onderdelen bewaken.

Veel gemeenten worstelen met het goed formuleren van een antwoord op de vraag naar het waarom van de gemeente. Het vormgeven van een beleidsproces stelt eisen aan kerkenraadsleden, in termen van bestuurlijk denken en handelen, financiële deskundigheid, com-

municatieve vaardigheden, etc. Zeker in tijden dat vacatures in de kerkenraden, door allerlei oorzaken, niet gemakkelijk kunnen worden ingevuld, is ondersteuning van belang.

Wij denken dat de dienstenorganisatie van de Protestantse Kerk in Nederland in het ondersteunen van de gemeenten een faciliterende rol kan spelen. De dienstenorganisatie kan als intermediair optreden tussen gemeenten en professionals op het gebied van (kerkelijke) beleidsontwikkeling. Onder meer heeft de Commissie Steunverlening aangegeven dat zij financiële middelen beschikbaar heeft waarmee gemeenten professionele ondersteuning bij het proces van beleidsvorming kunnen verkrijgen.

Dialogo met gemeenteleden

In het proces van beleidsvorming kan een dialoog tussen kerkenraad en gemeenteleden nieuwe gezichtspunten opleveren. Het is van belang dat de kerkenraad met de gemeenteleden een dialoog voert over de roeping die de kerkenraad voor de gemeente in de concrete plaatselijke situatie ziet. In die dialoog geven gemeenteleden ook hun visie op de roeping en de invulling ervan. In het ontwikkelen van het beleidsplan draagt deze dialoog bij aan de aanscherping van het beleidsplan en kunnen gemeenteleden meer betrokken raken bij de invulling van de roeping die de kerkenraad ziet.

In die afstemming tussen gemeenteleden en kerkenraad maakt de kerkenraad inzichtelijk wat hij denkt nodig te hebben en wat er beschikbaar is. Het gaat dan om de breedte van middelen: financiën, menskracht, ideeën, etc.

---

11 Ordinantie 4, artikel 8 lid 6 (versie november 2018)

Financiële analyse - inzicht in resultaat en vermogen

De financiële paragraaf behoort tot de vaste elementen van een beleidsplan. Veelal bevat deze paragraaf alleen de begroting van inkomsten en uitgaven voor het komende jaar. Gelet op het doel van de kerkelijke gemeente achten wij het van belang dat een prognose van inkomsten en uitgaven voor de beleidsperiode wordt opgesteld, aangevuld met een prognose van het verloop van het vermogen.

Vanuit het integrale beleid van de gemeente denken wij aan een gecombineerde financiële analyse waarin zowel de kerk als de diaconie gezamenlijk, maar afzonderlijk zichtbaar, zijn opgenomen.

In samenhang met het bepalen van het inhoudelijk beleid voor de komende jaren, voeren de kerkenraad, het college van kerkrentmeesters en van diakenen het gesprek over de wijze waarop zij met de aanwezige vermogens omgaan.

Vermogen gebruiken om te investeren

Als uitgangspunt moet gelden dat, waar dat mogelijk is, vrij beschikbare middelen worden ingezet ter vitalisering van de gemeente en/of ten dienste van andere gemeenten of projecten in de samenleving.

Het is in dit verband nodig dat een goede definitie van vrij beschikbaar vermogen wordt gehanteerd. In hoofdstuk 3 over vermogen gaan wij daarop in.

Vanuit het voorgaande kan de indruk ontstaan dat het alleen zou gaan om besteding van positieve resultaten en beschikbare vermogens. Wij merken op dat de uitkomst van een proces van beleidsvorming ook tot de conclusie kan leiden dat de gemeente mogelijkheden ziet om de roeping invulling te geven, maar dat het ontbreekt aan middelen.

Soms wordt gedacht dat een kerkrentmeester of penningmeester van een diaconie het goed heeft

gedaan als er aan het einde van de ambtsperiode meer vermogen beschikbaar is dan aan het begin ervan. Bedacht moet echter worden dat de kerk of diaconie geen beleggingsfonds is waar het gaat om financieel rendement. De investeringen van gemeenten en diaconieën zouden zich moeten richten op het behalen van meerwaarde voor kerk en samenleving.

Kaders en hulpmiddelen voor beleidsvorming vanuit de Protestantse Kerk in Nederland

Met betrekking tot het ontwikkelen van beleid voor gemeenten zijn kaders en diverse hulpmiddelen beschikbaar. Wij wijzen op de onderstaande punten.

1. Via de website van de Protestantse Kerk (www.protestantsekerk.nl) is een handboek 'Bronnen voor Beleid' uit 2012 beschikbaar. Hierin is een aanpak voor gemeenten uitgewerkt.
2. Via de website van de Protestantse Kerk worden ook aankondigingen over trainingen rondom het thema beleidsontwikkeling gepubliceerd.
3. In de eerste helft van 2018 heeft de generale synode het Generaal College voor de Behandeling van Beheerszaken (GCBB) ingesteld. Het GCBB is het beleidsbepalende college dat zowel voor de gemeenten als voor de Classicale Colleges voor de Behandeling van Beheerszaken (CCBB) richtlijnen bepaalt voor financieel beheer en financiële verslaggeving. In het GCBB zijn alle classicale colleges vertegenwoordigd. Als gevolg van de beleidsvorming heeft het GCBB:
  - a. de Richtlijn Begroting en Jaarverslaggeving PKN 2018 gepubliceerd; deze is vastgesteld op 30 oktober 2018 en verplicht gesteld met ingang van de jaarrekening over 2019 en de begroting 2020.
  - b. een werkgroep ingesteld die een visiedocument ontwikkelt ten aanzien van financieel beheer door gemeenten en diaconieën in de Protestantse Kerk. Finalisering is voorzien in het voorjaar van 2020.

Bijlage 3

De kerk van betekenis in de omgeving, enkele voorbeelden

FRIESE KERKEN: FINANCIËN OP ORDE, VRIJWILLIGERS EN IDEEËN GENOEG. MAAR NIEMAND WIL KERKENRAADSLID WORDEN...

Eén keer per maand brengen Jurjen de Groot, directeur dienstenorganisatie en ds. René de Reuver een werkbezoek aan gemeenten in het land. Deze maand werd het bezoek georganiseerd door ds. Wim Beekman, classispredikant Friesland. Volgens Beekman is Friesland niet alleen een prachtig land, maar wordt het ook gekenmerkt door 'kerkelijke trots'.

"Wij kijken niet in de kaartenbak of iemand kerkelijk is of niet. Iedereen die het nodig heeft, krijgt bezoek van de kerk." Aan het woord is ds. Margarithe Veen van de protestantse gemeente Achlum-Hitzum. Een aantal van de kerkenraadsleden zit instemmend te knikken. Het is voor hen vanzelfsprekend dat 'hun' kerk er voor het hele dorp is.

Deze vanzelfsprekendheid loopt als een rode draad door de gesprekken die ds. René de Reuver, scriba van de generale synode, en Jurjen de Groot, directeur van de dienstenorganisatie, tijdens hun werkbezoek aan Friesland voeren. Iedere maand brengen zij een bezoek aan een andere classis. Met deze werkbezoeken willen zij horen wat er leeft en speelt in het land. In juli was dat de classis Friesland waar de classispredikant van deze provincie, ds. Wim Beekman, onder andere ontmoetingen met drie kerkenraden had georganiseerd.

Achlum: kerk in, van en voor het dorp

Tijdens de laatste zondag van het kerkelijk jaar worden alle overledenen uit het dorp herdacht in de kerk van Achlum. De nabestaanden worden voor deze kerkdienst uitgenodigd. Vorig jaar waren er meer niet-leden dan leden overleden. Ds. Veen: "We hebben ze daarom een week van tevoren uitgenodigd in de pastorie. Gewoon even uitleggen wat er in de kerkdienst gaat gebeuren. Voor mensen die niet gewend zijn om naar de kerk te komen, is het prettig om te weten wat ze kunnen verwachten. Dat werd zeer gewaardeerd."

Ook vinden er tegenwoordig vaker begrafenissen vanuit de gymzaal in het dorps huis plaats dan vanuit de kerk. Regelmatig wordt ds. Veen gevraagd om ook deze bijeenkomsten te leiden. "Ze vragen dan soms of ik niets wil zeggen over God, maar daar werk ik niet aan mee. Ik ben geen sociaal werker. Ik zal altijd de link met het mystieke leggen."

De protestantse gemeente Achlum-Hitzum heeft overwogen om een pioniersplek te starten. Ds. Veen: "Het voelt soms alsof je vanuit de landelijke kerk missionair moet zijn. We hebben het hier serieus overlegd, maar we hoeven geen banners en 8000 euro. We doen gewoon het werk dat voorhanden is in het dorp. Dat is ons inziens missionair genoeg."

Zo komt er inmiddels een jongetje van 10 op eigen gelegenheid naar activiteiten van de kerk. Ds. Veen bezocht het gezin toen ze nieuw in het dorp kwamen wonen. De ouders zijn niet-kerkelijk, maar het jongetje gelooft wel in God. Hij komt zelfs af en toe in zijn eentje naar de kerkdienst.

De tieners zie je niet in de kerkdienst. Toch zijn ze wel betrokken bij de kerk. Ds. Veen: "Niet in de kerkdienst, maar bij mij aan de keukentafel waar we goede gesprekken voeren. Normaal gesproken eindig ik deze ontmoetingen met gebed waarin ik hen bij name noem, maar enige tijd geleden bood één van de tieners - die onbekend is met de kerk en het geloof - aan om te bidden. Dat is toch ontroerend."

Langezwaag en Lippenhuizen: kansen grijpen waar het kan en lef tonen

"Aan één bos bloemen op zondag hebben we niet genoeg", aldus de voorzitter van de kerkenraad van de protestantse gemeente Langezwaag. Alle dorpsbewoners die het nodig hebben krijgen namelijk bloemen van de kerk. Gelukkig is de diaken van deze gemeente tevens bloemist.

Deze praktische en opgewekte houding kenmerkt de piepkleine gemeenten van Langezwaag en Lippenhuizen. Ze delen samen één dominee.

In Langezwaag hebben ze het beleid dat het werk dat uitbesteed kan worden ook uitbesteed wordt. Zo wordt de tuin van de kerk onderhouden door een hoveniersbedrijf, de financiën worden gedaan door een boekhoudkantoor en de betaalde koster is geen lid van de kerk. Geertjan Fekken is voorzitter van de kerkenraad van Langezwaag: "We besteden het 'dagelijks' werk uit aan betaalde krachten, zodat wij als gemeente ons kunnen richten op wat wezenlijk voor kerk-zijn is. Gelukkig zijn de financiën van onze gemeente op orde en kunnen we ons dat permitteren."

Het bruist dan ook van ideeën en activiteiten in deze gemeenten die 10 kilometer van elkaar vandaan liggen. En dat voor gemeenten waar op zondag zo'n dertig mensen naar de kerkdienst komen. Die dertig mensen is trouwens niet iets van de laatste jaren, dat is al twintig jaar zo. Dus in Langezwaag en Lippenhuizen ervaren ze deze kleinschaligheid niet als krimp, maar als vanzelfsprekend. "Die kleinschaligheid heeft ook grote voordelen. We kennen elkaar goed en kunnen snel schakelen."

Zo hebben de gemeenten een diaconale woning in bezit die ze verhuren aan mensen die woningnood hebben. Fekken: "Twaalf jaar geleden kregen we een reeks van echtscheidingen in het dorp. We vroegen ons af wat we als kerk daarin kunnen betekenen. We hebben weinig menskracht, maar wel de financiën om een huis te kopen. Nu bieden we de vertrekkende ouder onderdak voor een half jaar, zodat hij of zij het leven weer op orde kan krijgen."

De woning voorziet in een behoefte en heeft in de afgelopen jaren maar één keer drie maanden achter elkaar leeg gestaan. In de regio is deze woning bekend en binnen het dorp heeft het een belangrijke functie. "Iedereen houdt het wel in de gaten. Ik krijg een telefoontje als iemand het moeilijk heeft."

Ook de huisartspraktijk is door de kerk 'gered'. De vorige huisarts ging met pensioen en bleef in de toenmalige huisartsenpraktijk wonen. De mogelijk nieuwe huisarts zocht een praktijkruimte en liet zijn oog vallen op de consistorie van de kerk. De consistorie werd omgebouwd tot huisartsenpraktijk en apotheek en wordt nu door de diaconie aan de huisarts verhuurd. Het hele dorp is de kerk dankbaar voor deze actie.

De nieuwste aanwinst is een stukje gemeentegrond dat de kerk samen met plaatselijk belang mag gebruiken. Deze grond ligt pal tegenover de school. Het plan is om er een boomgaard aan te leggen en om samen met de kinderen van de school de boomgaard te onderhouden. De kerk denkt ook aan het lezen van bijbelverhalen met de kinderen.

Net als in Achlum heeft de kerk een vanzelfsprekende plek in het dorp. De financiën zijn op orde en ook vrijwilligers zijn wel te vinden. Alleen is het heel moeilijk om mensen te vinden die kerkenraadslid willen worden. Zo'n functie duurt te lang voor mensen en het kost te veel tijd.

Jan Quarré, voorzitter van de kerkenraad van Lippenhuizen: “We willen ons graag aan de regels van de kerkorde houden, maar een kerkenraad bestaande uit zeven ambtsdragers redden we gewoonweg niet. Het zou fijn zijn als de kerk hiervoor een oplossing verzint.”

Volgens classispredikant Wim Beekman zijn de verhalen van deze kerkenraden typerend voor zijn regio. Trots weet hij te melden dat Friesland de hoogste kerkdichtheid van Europa kent en dat het de classis is met de meeste gemeenten: namelijk 230. “Dit zijn slechts drie voorbeelden van hoe Friese kerken er voor zorgen dat de lamp Gods brandende blijft.”

Bron: <https://www.protestantsekerk.nl/nieuws/friese-kerken-financien-op-orde-vrijwilligers-en-ideeen-genoeg-maar-niemand-wil-kerkenraadslid-worden/> - Laatst geraadpleegd 11 november 2019.

PARENTSHOUSE, IJBURG, OPVANG VOOR GESCEIDEN OUDERS

Op 1 augustus opende het ParentsHouse in IJburg de deuren: de eerste bewoner verhuisde naar dit opvanghuis voor gescheiden ouders. Een goed voorbeeld hoe pioniersplek de Binnenwaai ‘kerk in de buurt’ wil zijn.

Het ParentsHouse biedt tijdelijk een huis aan ouders die zijn gescheiden. Het is moeilijk om daarna meteen een betaalbaar huis te vinden. Helemaal voor wie in de buurt van de kinderen wil blijven wonen, om samen met de ex voor hen te kunnen zorgen.

Zwerversbestaan na scheiding

Toen ds. Rob Visser als predikant op Pioniersplek de Binnenwaai begon, ging hij eerst uitgebreid kennis maken met de buurt. Al snel kwam hij in contact met mensen die hem vertelden over de schrijnende situatie waarin zij na hun scheiding terecht waren gekomen: te hoge huren, lange wachtlijsten voor een woning, een zwerversbestaan van vriend naar camping en anti-kraak-woning. Niet bepaald prettig om je kinderen dan thuis te ontvangen. Visser: ‘Ik ontmoette mensen, die soms radeloos waren.

Kerk neemt verantwoordelijkheid

Op zoek naar een oplossing zocht hij contact met Paul van Oosten, directeur van de Amsterdamse Diaconie: ‘Voor ons beiden stond vast, dat de kerk hier wellicht verantwoordelijkheid op zich moest nemen en zich daarbij moest richten op de gehele samenleving.’

Lange weg

In gesprekken en overleggen met gemeenteleden van IJburg, ontstond al snel het idee van een opvanghuis voor gescheiden ouders. Minder makkelijk was het om dat idee te realiseren: er moest onderzoek worden gedaan of inderdaad de behoefte aan opvang zo groot was als leek, er moest worden gezocht naar een woningbouwcoöperatie als partner, er moest worden overlegd over vergunningen en er moest zelfs nog een boete worden betaald aan gemeente Amsterdam, vertelt Visser: ‘Omdat we juridisch gezien een woning onttrekken aan de woningmarkt volgde een “boete” van 40.000 Euro.

Goede constructie

Uiteindelijk werd er een goede constructie voor het opvanghuis gevonden: stichting ParentsHouse huurt het huis van woonstichting de Keij. De Protestantse Kerk Amsterdam staat borg. En de bewoners betalen hun huur aan stichting ParentsHouse.

Onverwachte publiciteit

Onverwacht en ongewild kwam het ParentsHouse eind 2012 in de Amsterdams publiciteit: het idee sloeg duidelijk aan. Rob Visser: 'Wel leidde het voortijdige PR-moment ertoe, dat enkele burens in opstand kwamen, omdat zij bij realisering van dit opvanghuis voor gescheiden ouders vreesden voor waardevermindering van hun woning en onrust in de buurt.'

ParentsHouse: goed tijdelijk huis

Gelukkig werd samen met woonstichting 'de Keij' al spoedig een nieuwe geschikte woning gevonden, in een buurt met huurhuizen, een paar 100 meter verder op. De eerste bewoner, vader Evert Stolwijk, is blij met zijn nieuwe woning en zijn nieuwe buurt, net zoals zijn dochter nu weer blij kan zijn met haar 'pappadagen'.

Bron: <https://www.protestantsekerk.nl/nieuws/parents-house-ijburg-opvang-voor-gescheiden-ouders> - Laatst geraadpleegd op 11 november 2019.

GELOOF EN KERK ZIJN TERUG. 9 TIPS VOOR DORPSKERKEN

God en kerk mogen er weer zijn, ook in de dorpen. Dit zie je terug in de manier waarop dorpskerken activiteiten organiseren waarin God, geloof en kerk weer ter sprake komen. Bijvoorbeeld door het organiseren van een pelgrimstocht, kliederkerk, een stiltevieringen of een bijbelgespreksgroep voor niet-gelovigen.

‘Doorbreek de sprakeloosheid’ is een van de negen punten in de lezing die journalist en programmamaker Leo Fijen onlangs hield in het Karmelklooster in Drachten. Dorpskerkambassadeur Jolanda Tuma woonde de lezing bij. Ze herkent veel van wat Fijen vertelt. Ze legt zijn negen punten op de situatie van dorpskerken zoals zij die in haar werk in en voor dorpskerken heeft leren kennen.

1. **Begin bij God.** Het aantal mensen dat op zondagmorgen een kerk bezoekt is afgenomen. Mensen gaan niet meer vanzelfsprekend naar de kerk maar kiezen bewust om erbij te horen. En juist daardoor wordt vaak nagedacht over het waarom van de kerk. De identiteit van de eigen gemeente, als plek waar God ter sprake komt en waar God present is in woorden en daden, wordt juist in deze tijd weer van groot belang, zo hoor ik in dorpskerken.
2. **De kerk als plek om thuis te komen.** Na de kerkdienst is er bijna overal koffie. Men vertelt me vaak hoe belangrijk de kerkelijke gemeenschap is. Als plek waar je thuis bent, als plek waar je wordt opgevangen als het leven tegenzit, als plek waar je wordt gezien en gehoord. Men kijkt om naar elkaar; je wordt gemist als je er niet bent.
3. **Mensen hebben verlangens.** Fijen noemde zeven verlangens: goedheid, hoop, vertrouwen, liefde, God, gemeenschap en schoonheid. Wat me in de dorpskerken waar ik kom altijd opvalt is de zorg en aandacht voor de kerkruimte. Alleen al de wijze waarop de kaars wordt aangestoken en de bloemen een plek krijgen, getuigen van aandacht voor schoonheid. Met de woorden ‘in schoonheid word je opgetild’ verbeeldt Fijen precies wat in honderden dorpskerken elke zondagmorgen gebeurt.
4. **Luister naar de mensen om je heen.** De vraag op welke wijze de kerk er is voor het dorp wordt op allerlei manieren beantwoord: de bloemen gaan naar iemand in het dorp, al dan niet lid van de kerk; de dominee is dominee voor het hele dorp; de namen van alle overledenen worden genoemd op eeuwigheidszondag. Dorpskerken zijn ook als gemeenschap zichtbaar in het dorp.
5. **Zorg dat je er bent op scharniermomenten.** Huwelijk en overlijden werden vroeger ‘beleefd’ in de kerk. Tegenwoordig is dat vaak anders. Maar wanneer zo’n scharniermoment toch in een kerkdienst plaatsvindt, zijn dat mooie gelegenheden om present te zijn. Daarnaast zijn er jaarlijks terugkerende momenten, zoals het herdenken van overledenen of het vieren van Kerst, waarop de kerk present kan zijn in het dorp.
6. **Doorbreek de sprakeloosheid.** God en kerk mogen er weer zijn, ook in de dorpen. Dit zie je terug in de manier waarop dorpskerken activiteiten organiseren waarin God, geloof en kerk weer ter sprake komen. Bijvoorbeeld door het organiseren van een pelgrimstocht, kliederkerk, een stilteviering of een bijbelgespreksgroep voor niet-gelovigen.
7. **Belang van een persoonlijke relatie.** In een dorp kennen veel mensen elkaar. Men weet van elkaar wie wel en wie niet bij een kerk hoort. Dat is een groot goed maar heeft ook een keerzijde. Het is soms lastig om verbindingen aan te gaan met een openbare school als je namens de kerk komt. En toch is elkaar persoonlijk kennen van groot belang. Alleen dan kun je iets voor elkaar betekenen.
8. **Belang van vrijwilligers.** Dorpskerken hebben soms moeite voldoende kerkenraadsleden te vinden, maar aan vrijwilligers is vrijwel nooit gebrek. Er wordt ontzaglijk veel werk verzet door vrijwilligers in bijvoorbeeld de voorbereiding van de diensten, het verzorgen van het gebouw, het omzien naar elkaar. Ook als mensen niet op zondagmorgen naar de kerk komen zijn zij vaak zeer betrokken.

9. **Jongeren? Niets mee doen.** Tijdens een gemeenteavond werd de zorg geuit dat er geen jongeren meer naar de kerk komen. Even later werd verteld dat de jongeren een actie hadden georganiseerd en duizenden euro's inzamelden voor een goed doel. Jongeren zitten niet meer om half tien in de kerk maar vinden hun eigen wegen. Geef ze de ruimte en leg hen niet op wat wij, oudere generatie, zo belangrijk vinden. Wees geïnteresseerd in wie zij zijn en wat hen inspireert; je zult versteld staan wat er leeft in die jonge hoofden en harten.

Bron: <https://www.protestantsekerk.nl/nieuws/god-en-kerk-zijn-terug-9-tips-voor-dorpskerken/>
Geraadpleegd op 11 november 2019.

DE KERK ALS BEWEGING VRAAGT OM SOLIDARITEIT, OOK FINANCIËEL

Het is een leuke tijd om betrokken te zijn bij de kerk. Er verschuift veel. En daarbij komt veel creativiteit los die nieuwe kansen biedt voor de kerk. Bij de vernieuwing van de kerk in Fryslân is solidariteit erg belangrijk.

Hoe kunnen we solidariteit in de kerk goed vormgeven?

We weten uit onderzoek dat er genoeg geld en vermogen in de kerken van Fryslân aanwezig is om vernieuwing te financieren. Geld en vermogen is echter ongelijk verdeeld. Er zijn heel rijke gemeentes die eigenlijk niet weten wat ze met hun geld moeten doen. Er zijn ook gemeentes die genoeg ideeën hebben, maar geen geld.

De belangrijkste manier om solidariteit te waarborgen is dat we een breder begrip nodig hebben van wat 'kerk' is, en daarop onze financieringsstructuur op aanpassen.

Van vereniging naar beweging

We zijn de laatste 150 jaar gewend geraakt aan de 'verenigingskerk': een vastomlijnde organisatie, met leden, een kerkenraad, een predikant, een gebouw en de zondagse kerkdienst als het centrum van het kerkelijk leven. In elk dorp en elke stadswijk in Fryslân vind je deze vorm van kerk-zijn. Iedereen voelt wel aan dat de verenigingskerk kraakt en schuurt. Gelukkig ontwikkelt de kerk zich langzamerhand meer naar een 'kerk als beweging'. De kerk bestaat hierbij uit verschillende vormen die per dorp en per stadswijk kunnen verschillen. Deze nieuwe vormen van kerk-zijn zijn beter in staat om nieuwe mensen te betrekken bij het evangelie. Ze zijn vaak breder, flexibeler, tijdelijker misschien, maar ook intenser, verfrissender, spannender -- ook voor kerkmensen. Je kunt bij deze nieuwe vormen denken aan kloosters, leefgemeenschappen, pioniersplekken, Kliederkerken, inloophuizen, diaconale platforms, iconische kerken, festivals, groepen, missiegroepen et cetera.

Een 'gewone' gemeente kan zo een broer of zus zijn, bijvoorbeeld voor een Kliederkerk. Bij deze veelvormigheid worden de verbanden tussen deze vormen van kerk-zijn belangrijker. Een Kliederkerk, klooster of pioniersplek moet niet alleen zijn, maar in verbinding staan met andere vormen van kerk-zijn. Een 'gewone' gemeente kan zo een broer of zus zijn, bijvoorbeeld voor een Kliederkerk die wel nieuwe mensen trekt, maar nog te weinig eigen inkomsten heeft

om op eigen benen te staan. Vaak zal het zo zijn dat die verbindingen over de bestaande grenzen van de kerkelijke gemeentes tot stand zullen moeten komen. Sommige van de nieuwe kerkelijke initiatieven, zullen een regionale uitstraling krijgen.

Zo vorm je samen het lichaam van Christus en leer je 'met alle heiligen de lengte en de breedte, de hoogte en de diepte' te begrijpen van de liefde van Christus (Efeze 3:18,19).

Andere vormen van financiering

Voor de 'kerk als beweging' is het ook nodig om nieuwe modellen van geldwerven en delen te ontwikkelen. Op dit moment is de Kerkbalans voor de Protestantse Kerk het belangrijkste middel voor fondsenwerving. Het is een goed instrument. Maar het is ook een instrument dat past bij de 'kerk als vereniging'. Het is ledenfinanciering: geld dat opgebracht wordt door de leden van de kerk.

Kleine, nieuwe en andersoortige vormen van kerk-zijn hebben vaak geen leden. Ze werken met andere vormen van betrokkenheid. Daarom is er ook andersoortige financiering nodig.

Een voorbeeld: in een wijk start een restaurant als sociale onderneming. Het bedrijf is commercieel gezond, maar heeft ook een sociale doelstelling, zoals ontmoeting tussen buurtbewoners. Er zijn ook specifiek 'christelijke' activiteiten, zoals Bijbellezen en een Alpha-cursus. Er vormt zich een gemeenschap van mensen rondom het restaurant dat je een 'kerkplek' zou kunnen noemen.

Kleine, nieuwe en andersoortige vormen van kerk-zijn hebben vaak geen leden

Deze kerkplek kun je niet financieren alleen met bijdragen van leden. Je hebt een goed bedrijfsconcept nodig, waarmee je professionals kunt betalen. Er is ook start-financiering nodig van een fonds, of een vermogend college van kerkrentmeesters, waarmee je het pand van het restaurant kunt aankopen.

Hier komt het dus aan op solidariteit. Het kan best zijn dat de lokale gemeente geen vermogen beschikbaar heeft. Dan is het vermogen van een naburige gemeente nodig.

Een ander voorbeeld: stel je voor je wil een speciale kerkelijk werker voor de Kliederkerk. Maar de mensen die naar de Kliederkerk gaan zijn niet per se lid. En het voelt ook niet goed om die mensen om een flink bedrag te vragen. Het duurt jaren voordat een Kliederkerk financieel zelfstandig kan zijn, dus hoe financier je zo'n initiatief? Als je alleen werkt met ledenfinanciering dan zal de Kliederkerk niet van de grond komen omdat er bij de betrokkenen (nog) niet genoeg geld te vinden zal zijn. Dan heb je dus een draagkrachtige naburige gemeente nodig die haar missie breed ziet en ook het ondersteunen van een Kliederkerk als onderdeel van het kerk-zijn ziet.

Het laten ontstaan van nieuwe geloofsgemeenschappen en kerkplekken gebeurt nog (te) weinig

Gemeentes met geld kunnen een rol spelen als kickstarter voor nieuwe projecten. Het laten ontstaan van nieuwe geloofsgemeenschappen en kerkplekken gebeurt nog (te) weinig, zeker hier in het Noorden. In steden als Amsterdam en Rotterdam wordt al gewerkt met durffondsen. Dan worden nieuwe missionaire initiatieven stadsbreed gefinancierd, dus los van wijkgemeentes. Het vermogen van het fonds is vaak wel oorspronkelijk afkomstig van wijkgemeentes. Durffondsen kunnen ook in Fryslân een belangrijke rol spelen in het aanjagen van kerkvernieuwing. Je hebt dus een mix nodig van verschillende vormen van financiering, waarbij solidariteit en een bredere kijk op de kerk nodig is. Een kerk die niet alleen bestaat uit jouw eigen lokale gemeenschap met strak gedefinieerde groep van mensen die er wel of niet bij horen, maar een kerk als een stedelijke of regionale beweging.

Vernieuwing begint altijd bij mensen met durf

Aan de Protestantse Theologische Universiteit (in Groningen en Amsterdam) bereiden we onze studenten al voor op deze nieuwe realiteit van het kerk-zijn. Studenten kunnen stages doen op verschillende plekken. Niet alleen in een 'gewone' gemeente, maar ook op pioniersplekken of andere kerkplekken.

Ook leiden we ze op tot een breed inzetbare theoloog die in verschillende contexten geestelijk leiding durft te geven. We leren ze een vaste set met kennis en vaardigheden aan: exegese, preken, leidinggeven, et cetera. Maar we leren ze ook diep luisteren: luisteren naar wat er in een context van een wijk of dorp speelt en daar naar handelen met geloof en visie.

Gemeentes met geld kunnen een rol spelen als kickstarter voor nieuwe projecten

Vernieuwing begint altijd bij mensen met durf. Veel kerken in het Noorden zijn gestart met schenkingen van adel. Dus de pioniersplekken uit de elfde en twaalfde eeuw zijn eigenlijk gefinancierd door 'durffondsen' van de rijke mensen van toen, op zo'n manier dat ze nog steeds bestaan. Over duurzaamheid gesproken...

Marten van der Meulen

Bron: *Friesch Dagblad*, 4 mei 2019

Bijlage 4

Overwegingen omtrent vermogen en enkele cijfermatige gegevens

Definitie van vrij beschikbaar vermogen

Wij hebben de volgende berekening van vrij beschikbaar vermogen gehanteerd:

Totaal eigen vermogen -/- boekwaarde van de kerkelijke activa -/- continuïteitsreserve

Bij deze berekening zijn de volgende overwegingen relevant.

Wij gaan uit van het zichtbaar totaal eigen vermogen, zoals dat in de balansen van de gemeenten en diaconieën is vermeld. Het eigen vermogen ligt vast in de diverse activa en is daardoor niet zonder meer vrij beschikbaar.

Op het totaal eigen vermogen brengen wij de boekwaarde van de kerkelijke activa in mindering. Het gaat om de waarde van kerken, verenigingsgebouwen, pastorieën en andere kerkelijke gebouwen. Door dit te doen, zijn die activa feitelijk veiliggesteld. Dat wil zeggen dat er binnen deze context geen kerkelijke activa verkocht behoeven te worden voor het besteden van vrij beschikbaar vermogen.

Een gedachte achter een continuïteitsreserve is, dat bij het wegvallen van inkomsten de vaste lasten nog gedurende een bepaalde periode kunnen worden doorbetaald. Die periode is bij benadering nodig om een bestaande structuur te kunnen afwickelen. In de Richtlijnen voor de Jaarverslaggeving is aangegeven dat de continuïteitsreserve dient voor de dekking van risico's en om zeker te stellen dat de organisatie ook in de toekomst aan haar verplichtingen kan voldoen.

Een gemeente (zowel het college van kerkrentmeesters als van diakenen) hanteert dit mede als maatstaf om te bepalen tot

welke omvang bestedingen gedaan kunnen worden.

Er is thans geen maatstaf voor een continuïteitsreserve vastgesteld. Verschillende berekeningswijzen zijn mogelijk. In het kader van ons onderzoek hebben wij de volgende maatstaf gehanteerd: *1 maal de totale lasten van een gemeente.*

De totale vaste lasten betreffen de kosten van traktementen, salarissen van medewerkers, onderhoud gebouwen, overige vaste kosten gebouwen, verzekeringen, belastingen, etc. Wij merken op dat deze berekening zowel de vaste als de variabele kosten omvat. Het kenmerk van variabele kosten is, dat deze gerelateerd zijn aan het niveau van de activiteiten van de organisatie. Bij het wegvallen van inkomsten (en activiteiten) vallen de variabele kosten ook weg. Door het hanteren van de totale lasten wordt er dus extra voorzichtigheid ingebracht.

Wij merken op dat de benadering die wij hebben gekozen leidt tot een voorzichtige minimale positie van het vrij beschikbaar vermogen.

Tegen de gekozen benadering kan worden ingebracht dat per saldo een deel van de bestemmingsreserves en -fondsen als vrij beschikbaar vermogen wordt aangemerkt. Dat zou inderdaad kunnen. Daartegenover staat dat de stille reserves in de bezittingen van de kerk buiten beschouwing worden gelaten en dat de aftrekpost continuïteitsreserve ook ruim berekend is.

Representativiteit

Als wij kijken naar het aantal gemeenten en diaconieën dat in de dataset is opgenomen geeft dit het volgende beeld.

Aantal gemeenten zoals opgenomen in de dataset ten opzichte van het totaal gemeenten en diaconieën en de omvang van het levend geld in de dataset

	totaal aantal	aantal in de dataset	%
Gemeenten	1.548	853	55,1
Diaconieën	1.523	782	51,3

Levend geld

	quotum administratie (in €)	in de dataset (in €)	%
Gemeenten	217.794.000	113.510.349	52,1
Diaconieën	12.852.000	6.634.107	51,6

(tabel 1)

Uit deze vergelijkingen blijkt dat in de dataset iets meer dan de helft van het aantal gemeenten en diaconieën is betrokken.

In relatie tot de door gemeenten, ten behoeve van quotumafdracht, opgegeven opbrengst levend geld, is de dataset voor de gemeenten iets kleiner en voor diaconieën vrijwel gelijk. Dat betekent dat de dataset relatief iets meer kleinere gemeenten bevat.

Het GCBB heeft vastgesteld dat data van een aantal grote gemeenten niet in de dataset zijn begrepen.

Verhouding tussen kerkelijk en diaconaal vermogen

Op basis van de dataset wordt zichtbaar hoe de verhoudingen zijn tussen het kerkelijk en diaconaal vermogen, zowel op plaatselijk als op totaal niveau.

Als van een gemeente zowel de kerkrentmeesterlijke als de diaconale gegevens in de dataset zijn opgenomen, is de verhouding tussen de vermogens van beide lichamen bepaald.

Gemeten op basis van het totaal vermogen blijkt, dat in bijna 90% van de gezamenlijk ingeleverde cijfers, het kerkrentmeesterlijk vermogen hoger is dan

het diaconale vermogen. Bij 10% van de gezamenlijk ingeleverde cijfers is het diaconale vermogen hoger dan het kerkrentmeesterlijk vermogen.

Indicatie van vrij beschikbaar vermogen

Op basis van de gegevens in de dataset hebben wij een indicatie opgesteld van het vrij beschikbaar vermogen. Hierbij hebben wij de definitie gehanteerd zoals vermeld in hoofdstuk 3.

Bedragen * € 1.000

	vermogen gemeenten	vermogen diaconieën
totaal eigen vermogen	750.000	230.000
af: boekwaarde		
kerkelijke activa	250.000	5.000
af: continuïteitsreserve	170.000	20.000
totaal	330.000	205.000

(tabel 2)

Dit betekent dat er minimaal € 330 mln. vrij beschikbaar zou moeten zijn bij gemeenten die in de dataset zijn opgenomen en € 205 mln. bij diaconieën.

Uitgaande van het gegeven dat de dataset ongeveer de helft van het aantal gemeenten en diaconieën bevat, betekent dit voor alle gemeenten in Nederland dat ongeveer € 600 mln. en bij de diaconieën ongeveer € 400 mln. vrij beschikbaar vermogen is.

Bijlage 5

Het platform in meer detail beschreven

TAKEN VAN HET PLATFORM

De dienstenorganisatie ondersteunt en faciliteert het platform

De professionele ondersteuning door de dienstenorganisatie omvat ten minste:

- Communicatie: bekendheid aan het platform geven, partners betrekken, in gemeenten bekendheid geven, via (social)media van de Protestantse Kerk.
- IT-beheer: hosting website, onderhoud website, bijbehorende programmatuur, etc.
- Administratie.
- Huisvesting.

In hoofdlijnen zien wij de volgende taken voor de professionals die het platform bemensen. De verdere concretisering zal door een kwartiermaker uitgewerkt moeten worden.

Communicatie

Voor dit platform is goede communicatie een noodzakelijke voorwaarde, zowel aan de start (bekendheid verwerven) als in continuïteit (inspirerende voorbeelden en mogelijkheden presenteren). Hierbij zijn onderstaande punten van belang.

1. In de communicatie moet duidelijk zijn dat het platform ten dienste staat van de gebruikers: de gemeenten. De medewerkers die bij het platform betrokken zijn, hebben een faciliterende rol en communiceren ook als zodanig.
2. De professionals die het platform laten functioneren maken het bestaan ervan bekend bij gemeenten. Zij gebruiken mede de communicatiemiddelen en -kanalen van de dienstenorganisatie.
3. De professionals die het platform laten functioneren zorgen ook voor bekendheid bij de classispredikanten, het GCBB en de CCBB's.
4. De professionals die het platform laten functioneren maken het bestaan ervan bekend bij partners binnen en buiten de Protestantse Kerk.

5. In de communicatie wordt tenminste benoemd dat:

- a. gemeenten projecten kunnen aandragen waar zij geld (middelen) voor nodig hebben;
- b. gemeenten kunnen aangeven dat zij geld (middelen) beschikbaar hebben voor projecten/activiteiten die door hen of anderen uitgevoerd worden;
- c. partners kunnen aangeven welke middelen zij beschikbaar willen stellen;
- d. partners kunnen aangeven welke projecten zij willen laten ondersteunen.

6. Ook het moderamen van de generale synode kan via het platform voor projecten of activiteiten partijen zoeken.

7. Naar de gemeenten en de samenleving worden de resultaten (impact) van de projecten getoond. De kerk is een relevante factor in de samenleving. Gemeenten worden hierdoor gestimuleerd mee te doen.

Verbindingen leggen

Het platform moet zo worden opgezet dat verbindingen zoveel mogelijk via het digitale systeem worden gelegd. De medewerkers zijn coördinerend, faciliterend, begeleidend werkzaam.

Digitale omgeving

Op basis van de wensen en behoeften van gemeenten en (potentiële) partners ontwerpen de professionals de structuur en de functionaliteit van de website.

Het platform wint aan kracht en invloed als het de fysieke ontmoetingen kan faciliteren, bijvoorbeeld ondersteuning bij registratie van bezoekers, delen van presentaties en ander materiaal. Zodoende komt men steeds weer terug bij het platform.

Fysieke ontmoetingen

In aanvulling op de digitale omgeving organiseren de professionals fysieke periodieke

ontmoetingen waar alle betrokkenen en geïnteresseerden elkaar kunnen ontmoeten. Deze ontmoetingen zijn gericht op het uitwisselen van ideeën, (nieuwe) toepassingen, best practices, presentaties van projectvoorstellen, een-op-een-acquisitie van projecten en middelen.

GOVERNANCE

Overwegingen

- a. Gelet op het belang van dit onderwerp voor de kerk als geheel en de plaatselijke gemeenten, valt het platform onder de eindverantwoordelijkheid van de generale synode. De generale synode is derhalve opdrachtgever. De dienstenorganisatie neemt dit onderwerp op in de meerjarenplannen en de generale synode monitort de voortgang op de gebruikelijke wijze.
- b. Het platform moet een grote mate van autonomie hebben. Dit houdt mede in dat de professionals voldoende beleidsruimte en financiële middelen krijgen om de beoogde activiteiten te realiseren. De beleidsruimte omvat de vrijheid van handelen om het doel van het platform te realiseren, een en ander binnen de kaders die de generale synode stelt. De adviesraad ziet hierop toe.
- c. Het platform maakt gebruik van wat er is. Er mag geen competitie ontstaan tussen de verschillende bestaande betrokkenen, partners, organisaties en kerkelijke gemeenten.
- d. Het platform maakt zoveel als mogelijk gebruik maken van de faciliteiten van de dienstenorganisatie. De dienstenorganisatie vervult als professionele organisatie alleen een faciliterende rol.
- e. De professionele staf is klein van omvang en moet zo ingericht worden dat naar gelang van de vraagstukken flexibel op- en afgeschaald kan worden.
- f. Het is geen statisch geheel; partners, gemeenten en andere betrokkenen kunnen voor specifieke onderwerpen voor een bepaalde tijd aanhaken en daarna hun betrokkenheid verminderen of beëindigen.

- g. Alle transacties (uitwisseling van middelen) vinden rechtstreeks plaats tussen de deelnemers aan het platform. Er lopen derhalve geen geldstromen van deelnemers via het platform.
- h. Gezien haar rol in de kerk signaleert het moderamen ontwikkelingen in kerk en samenleving en zal het mede optreden als vrager van middelen.
- i. Toegezien wordt op het daadwerkelijk functioneren van het platform. Het platform rapporteert eenmaal per jaar aan de generale synode.

Inrichtingsvorm

Er zijn verschillende manieren waarop het platform in de structuur van de kerk kan worden ingericht. Onderstaande beschrijving doet het meest recht aan de doelstellingen van het platform:

- Afspraken over het ontwikkelen, opzetten en doen functioneren van een platform worden vastgelegd in het (meerjaren)beleidsplan en de jaarlijkse begroting van de dienstenorganisatie.
- Er is sprake van een activiteit met een eigen doelstelling. Hiervoor behoeft geen afzonderlijke entiteit te worden opgericht.
- Tussen de dienstenorganisatie en platform worden afspraken vastgelegd omtrent het leveren van faciliteiten door de dienstenorganisatie aan het platform.
- Er wordt een adviesraad ingesteld.
- De professionals krijgen een dienstverband met de dienstenorganisatie van de Protestantse Kerk in Nederland.
- Het moderamen kan de adviesraad vragen projecten of andere voorstellen met een financiële impact van een nader te bepalen bedrag van advies/goedkeuring te voorzien.

Relatie met GCBB

Gelet op de taak van het GCBB heeft het GCBB geen toezichhoudende taak ten aanzien van het platform. Wel kan zij gevraagd en ongevraagd met de raad van advies of de staf overleg voeren, gelet op de ervaringen en inzichten die zij opdoet in het contact met plaatselijke gemeenten.

Adviesraad

Er is een adviesraad die vergaande rechten heeft om de onafhankelijkheid van het platform te waarborgen. Deze rechten omvatten onder meer:

- Benoeming en ontslag van de leden van de adviesraad door de generale synode.
- De adviesraad legt jaarlijks verantwoording van haar werkzaamheden af aan de generale synode.
- De adviesraad heeft directe toegang tot het bestuur van de dienstenorganisatie, inclusief auditcommissie, ook zonder voorafgaande afstemming met de directie dienstenorganisatie.
- Aanstelling en ontslag van de professionals van het platform behoeft de goedkeuring van de adviesraad.
- De adviesraad heeft een directe verbinding met de medewerkers van het platform.

De leden van de adviesraad treden op als ambassadeurs van het platform, zij hebben ten minste de volgende kenmerken in hun profiel.

In de adviesraad moeten ondernemende mensen plaatsnemen die:

- toegang hebben of kunnen geven tot relevante netwerken van bijv. ondernemers, ngo's, kerkelijke organen;
- de staf kunnen stimuleren om creatief buiten de gebaande paden te denken en te werken;
- bedrijfsmatig inzicht hebben;
- eventueel ervaring hebben met of kennis van fondsenwerving en/of projecten;
- betrokken zijn bij de PKN.

De leden van de adviesraad zijn onafhankelijk van partners en de dienstenorganisatie.

Partners

Organisaties kunnen zich aanmelden als partner van het platform. Dit betekent dat zij projecten en co-financiering kunnen aanbieden die gericht zijn op het vervullen van de roeping van de plaatselijke gemeenten.

Het gaat dan om organisaties die de doelen van de kerk steunen, namelijk de Woordverkondiging en de dienst aan de samenleving.

Als mogelijke partners noemen wij de volgende soorten organisaties. Per categorie noemen wij enkele voorbeelden van organisaties. Dit is geen volledige opsomming.

- Het moderamen van de generale synode
- Organen en stichtingen binnen de Protestantse Kerk, bijvoorbeeld:
  - Solidariteitskas
  - Commissie Steunverlening
  - SKG
  - PDKN
  - Kerk in Actie
  - Gereformeerde Zendingsbond
  - IZB
  - HGJB
- Organisaties gelieerd aan de Protestantse Kerk, bijvoorbeeld:
  - Vereniging voor Kerkrentmeesterlijk Beheer (VKB)
  - Federatie van Diaconieën
- Organisaties buiten de Protestantse Kerk, maar die wel relaties onderhouden met de kerk. Bijvoorbeeld:
  - Maatschappij van Welstand
  - ForumC
  - TEAR
  - Andere geloofsgemeenschappen
  - Vermogensfondsen

**Protestantse
Kerk**

Dienstenorganisatie Protestantse Kerk

Joseph Haydnlaan 2a

Postbus 8504

3503 RM Utrecht

Telefoon: (030) 880 18 80

E-mail: info@protestantsekerk.nl